

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Перспективи розвитку електронних грошей в Україні

Студента 2 курсу бм групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Управління
банківським бізнесом»

Сосницький
Микити
Максимовича

(підпис студента)

Науковий керівник
канд. екон. Наук

Серажим
Юліан
Віталійович

*(підпис наукового
керівника)*

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук, професор

Шульга Наталія
Петрівна

*(підпис Гаранта
магістерської
програми)*

Київ 2021

Київський національний торговельно-економічний університет**Факультет фінансів та обліку****Кафедра банківської справи****Освітній ступінь магістр****Спеціальність 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”****Спеціалізація Управління банківським бізнесом****Затверджую**

Зав. кафедри

Шульга Наталія Петрівна,
докт.екон.наук, професор

«___» _____ 20__ р.

Завдання**на випускн у кваліфікаційну роботу (проект) студентів**Сосницький Микита Максимович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Перспективи використання електронних грошей в Україні

Затверджена наказом ректора від «___» _____ 2020 р. № _____.

2. Строк здачі студентом закінченого роботи (проекту) до 22.11.2021.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту) є розкриття теоретичних положень та перспектив щодо використання електронних грошей в Україні, а також розробка напрямів вдосконалення.*Об'єкт дослідження* є система електронних грошей в Україні*Предмет дослідження* процес формування та використання електронних грошей.

4. Вставити назви таблиць та рисунків

Консультанти по роботі (проекту) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видано	Завдання виконано

5. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

2.1 Стан використання електронних грошей у національній економіці

2.2 Дослідження сегменту електронних грошей у зарубіжних країнах

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

3.1 Вдосконалення способів використання сучасних електронних грошей на основі зарубіжного досвіду

3.2 Напрями впровадження перспективних видів електронних грошей в Україні

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

6. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1.	Узгодження плану та оформлення завдання	До 24.12.2020	
2.	Подання статті на кафедру	До 01.03.2021	
3.	Вступ. Розділ I.	До 20.04.2021	
4.	Розділ II.	До 22.06.2021	
5.	Розділ III. Висновки	До 10.09.2021	
6.	Подання роботи (всі розділи, додатки) на кафедру	До 12.10.2021	
7.	Попередній захист робіт	До 02.11.2021	
8.	Подання завершеної (переплетеної) роботи та електронної версії в ПДФ форматі	До 19.11.2021	

7. Дата видачі завдання «___» _____ 20__ р.

8. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)
Серажим Юліан Віталійович

9. Керівник проектної групи
Шульга Наталія Петрівна

(підпис)

10. Завдання прийняв до виконання студент Сосницький М.М.

(прізвище, ініціали, підпис)

11. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Випускна кваліфікаційна робота присвячена розкриттю теоретичних положень та перспектив щодо використання електронних грошей в Україні, а також розробці напрямів вдосконалення.

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні аспекти функціонування електронних грошей в Україні. Особливу увагу приділено природі виникнення електронних грошей, визначенню їх зміста та можливості використання в Україні.

У другому розділі роботи проаналізовано використання сучасних електронних грошей в Україні та досліджено сегмент електронних грошей у зарубіжних країнах.

У третьому розділі роботи розглянуто вдосконалення способів використання сучасних електронних грошей на основі зарубіжного досвіду та напрями впровадження перспективних видів електронних грошей в Україні

Практичне значення одержаних результатів у випускній кваліфікаційній роботі полягає в розкритті теоретичних положень та перспектив щодо використання електронних грошей в Україні, а також розробка напрямів вдосконалення.

Магістром наведено пропозиції щодо удосконалення якості та ефективності механізму функціонування електронних грошей в Україні. Особливо слід відмітити логічність викладення матеріалу, обґрунтованість висновків.

Виходячи з вище зазначеного, можна вважати, що випускна кваліфікаційна робота на тему «Перспективи використання електронних грошей в Україні» відповідає вимогам щодо написання кваліфікаційних робіт, може бути допущена до захисту в екзаменаційній комісії.

З повагою, Серажим Ю.В. к.е.н., доцент кафедри банківської справи КНТЕУ

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту) _____
(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист _____

(ПІБ, підпис, дата)

12. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект)

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента _____

(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник проектної групи Наталія П. Шульга

(гарант освітньої програми).

(підпис)

Завідувач кафедри Наталія П. Шульга

(підпис)

« _____ » _____ 20 _____ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ	20
2.1 Стан використання електронних грошей у національній економіці	20
2.2 Дослідження сегменту електронних грошей у зарубіжних країнах	27
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ.....	36
3.1 Вдосконалення способів використання сучасних електронних грошей на основі зарубіжного досвіду	36
3.2 Напрями впровадження перспективних видів електронних грошей в Україні.....	44
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах більшість розвинених країн вже перейшли у нову фазу економічного розвитку, яка характеризується домінуванням сфери послуг та появою різних інформаційних технологій, використання яких значно покращило життя громадян та бізнесу. Іншими словами, люди стали жити в суспільстві, орієнтованому на споживання. Однак, суспільство не стоїть на місці. Подальший їх розвиток та зростаюче домінування послуг над виробництвом призвели до того, що інформаційні технології та ІТ стали відігравати ключову роль у цьому русі, значно спрощуючи механізм прийому людьми товарів і, загалом, роблячи життя споживача легшим. Поява Інтернету, розширення доступу до Інтернету, поява мобільних технологій та значне зниження вартості доступу до глобальної мережі стали справжньою (цифровою) інформаційною революцією, яка також стала тригером виникнення електронних грошей. З розвитком нового типу економіки електронні гроші, які останнім часом швидко поширюються і в нашій країні, є важливою гарантією стабільного функціонування фінансової системи загалом.

За останнє десятиліття технологічні та ринкові інновації у внутрішніх та транскордонних платежах характеризуються найновішими платіжними продуктами, включаючи електронні гроші. Електронні гроші з'явилися не випадково, а на вимогу запитів сучасного інформаційного суспільства. Їх поява - це об'єктивний процес, спричинений новими потребами та підвищеними вимогами до ефективності і надійності платежів. Розвиток електронних грошей спричинений, з одного боку, бурхливим розвитком інформаційних та криптографічних технологій, які дали можливість зберігати гроші на електронних пристроях, а з іншого боку, потребами електронної комерції, які традиційні платіжні системи не повністю задовольняють.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку електронних грошей в Україні займалися ряд фахівців, зокрема Андрушко

Л.Ю.[1], Петик М.І.[1], Вавдіюк Н.С.[7], Талах Х. В.[7], Піляк, О. І.[18], Джусов А.А. [17], Рубцова Н.І.[17], Джусов, О. А.[18], Мельниченко О.В.[33], Проценко А. Т.[40], Ситник І.П.[48], Коротка А.П.[48], Сословський В.Г.[49], Чайковський Я.І.[50]. Однак, подальшого вирішення потребують питання перспектив розвитку електронних грошей в сучасних економічних умовах.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є розкриття теоретичних положень та перспектив щодо використання електронних грошей в Україні, а також розробка напрямів вдосконалення.

Для досягнення вказаної мети у роботі поставлено такі **завдання**:

- дослідити теоретичні аспекти функціонування електронних грошей в Україні;
- проаналізувати стан використання електронних грошей у національній економіці;
- здійснити дослідження сегменту електронних грошей у зарубіжних країнах;
- розглянути напрями вдосконалення способів використання сучасних електронних грошей на основі зарубіжного досвіду;
- обґрунтувати напрями впровадження перспективних видів електронних грошей в Україні.

Об'єктом випускної кваліфікаційної роботи виступає система електронних грошей в Україні.

Предметом випускної кваліфікаційної роботи виступають теоретико-методологічні та практичні засади використання електронних грошей у національній економіці.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у роботі завдань були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Робота ґрунтується на системному підході, що дало можливість розглянути сутність та особливості формування механізму використання електронних грошей у національній економіці. Методи аналізу та синтезу використовуються для

визначення особливостей динаміки показників та тенденцій розвитку ринку електронних грошей.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань банківського менеджменту та управління прибутковістю послуг банку, нормативно-правові акти, зокрема інструкції НБУ, інформаційно-аналітичні і періодичні видання, матеріали.

Практична цінність результатів дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі наведено пропозиції щодо підвищення якості та ефективності механізму функціонування електронних грошей в українській банківській політиці.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. За результатами виконання випускної кваліфікаційної роботи опубліковано 1 статтю: Сосницький М.М. Перспективи розвитку електронних грошей в Україні. Фінансові установи в умовах глобальних дисбалансів: Зб. наук. ст. студ. / відп. ред. Н.П. Шульга. Київ: Київ. нац. торг.–екон. ун–т, 2021. 386с.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 51 сторінка. В роботі представлено 2 таблиці, 14 рисунків, 2 додатка та використано 61 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

Неповнота та нечіткість тлумачення сутності електронних грошей в багатьох економічних та правових джерелах зумовлена багатогранністю досліджуваного поняття та відносною новизною фінансових відносин, які виникають у процесі емісії та обміну електронними грошима. На сьогодні відсутньою є спільна точка зору щодо природи виникнення електронних грошей, що визначає їх зміст та можливості використання. Відсутність послідовності наукових поглядів щодо природи виникнення та ролі електронних грошей впливає на їх регулювання, а консолідація фінансово-правового змісту даного поняття у правових джерелах є життєво важливою, оскільки це залежить від прогресу фінансово-правового регулювання електронних грошей [12].

Деякі підходи до тлумачення змісту електронних грошей наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Погляди вчених на сутність поняття «електронні гроші»*

Джерело	Поняття
1	2
Закон України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні"	одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовими зобов'язаннями емітента;
Андрушко Л.Ю., Петик М.І.	грошова вартість, що зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої;
Директива 2000/46/ЕС	грошова вартість, яку представлено у вимозі до емітента, що зберігається на електронному пристрої, в тому числі магнітному, випускається для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій та приймається фізичною або юридичною особою, відмінною від установи-емітента;

продовження табл. 1.1

1	2
Сословський В.Г.	умовна назва грошових засобів, коштів, які використовуються їх власниками в електронній системі банківських послуг, для безготівкових платежів і розрахунків через СЕП;
Мельниченко О. В.	різновид так званих «фідучіарних» грошей. Вони є зобов'язаннями емітента, випущеними з метою розрахунків, але при цьому не мають власної внутрішньої вартості
Колесник В.М., Артеменко Д.А.	різновид депозитних грошей, які існують у пам'яті комп'ютерів і здійснюють свій рух автоматично з допомогою комп'ютерних систем за безпосередніми розпорядженнями власників поточних рахунків

Примітка: *складено автором на основі джерел [10, 1, 52, 49, 33, 27]

Початок ХХІ століття приніс розвиток цифрових технологій на основі інформаційної революції та процесів глобалізації економіки. Інформація у суспільстві та процесах господарювання стала основним ресурсом. У руках людини вона перетворюється на знання, а соціально-економічні відносини дедалі більше переносяться у мережний простір. Ключовим фактором цифрової трансформації у діяльності суб'єктів ринку є розвиток цифрової культури. На сучасному етапі інституційна структура трансформаційного суспільства має свої особливості та вимагає формування цифрової економіки, що в даний час є актуальним завданням [1].

Ряд вітчизняних науковців, серед яких варто виділити Андрушка Л.Ю., Петика М.І. [1], Сословського В.Г. [49], Мельниченка О. В. [33], Колесника В.М. та Артеменка Д.А. [27] займалися питаннями дослідження інструментів цифрової економіки, державного регулювання криптовалют. Авторами науково-популярне уявлення про такий феномен, як «Цифрова» економіка. «Ця тематика дуже широка і в даний час є вкрай популярною як в Україні, так і за кордоном. Ажіотаж навколо цієї сфери, з одного боку, і відсутність єдиного понятійного поля, з іншого, призводять до появи величезної кількості, здавалося б, несумісних думок і, як наслідок, неможливості діалогу. Багато фахівців схильні розуміти феномен «Цифрової» економіки дуже вузько,

приділяючи увагу лише окремим моментам. Тотальна цифровізація, автоматизація та впровадження відповідних технологій є природним та закономірним процесом, а тому неминучим.

У той же час сьогодні ні в кого немає цілісної картини майбутнього (ні найближчого, ні віддаленого), а значить, результат змін, які нам прийде, не визначено» [10]. Роботи вчених присвячені проблемам створення уніфікованої цифрової платформи цифрової економіки. Обговорюються шляхи створення інформаційного суспільства та питання розвитку цифрової економіки як його цифрова екосистема. Досліджуються проблеми впливу криптовалютної технології на фінансову сферу цифрової економіки. Обґрунтовується можливість застосування блокчейн-технології як уніфікованої цифрової платформи цифрової економіки майбутнього, розглядається питання щодо розширення областей застосування технології блокчейн [12].

Розглянуто питання впливу великих даних на процес прийняття рішень. Досліджено підходи до визначення поняття «великі дані», виявлено структуру цього поняття, що включає методи збирання, зберігання, доступу даних, математичні методи аналізу, виявлені приховані закономірності та правила їх використання. Досліджено вплив «великих даних» на процес ухвалення рішень, розглянуто моделі, що дозволяють врахувати ці особливості [6].

Авторами Андрушком Л.Ю. та Петиком М.І. [1] охарактеризовано вплив Інтернету на нинішню економіку, порівняння таких сучасних понять, як «інтернет-комерція», «електронна комерція», «інтернет-економіка», «електронна економіка» тощо. Проведено аналіз структури та специфічних особливостей інтернет-економіки, а також ролі та місця інтернет-технологій у сучасній економічній науці. Встановлено, що поява інтернет-економіки та її розвиток утворює низку суттєвих змін в економіці та призводить до зміни традиційних положень економічної теорії та практики [13]. Розглядається оподаткування криптовалют на прикладі країн Європейського Союзу та Японії [14].

«Новішим різновидом платіжних інструментів, породженим переважно науково-технічним прогресом, ніж еволюцією фінансових і фінансових відносин, виступають електронні платіжні інструменти. Термін «електронні платіжні інструменти», як і «електронні гроші», «електронні розрахунки», теоретично однозначно не визначений» [5]. Матеріали присвячені аналізу властивостей криптовалют на прикладі біткойн (Bitcoin), які мають великий вплив на економіку в XXI столітті, проблемам ліцензування криптовалют в Україні та способам до вирішення цієї проблеми [12].

Відповідно до ст. 15 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" визначено поняття "електронні гроші" – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі [10].

Сословський В.Г. [49] під категорією «електронні гроші» розуміють вид цифрової валюти, заснований на складних обчисленнях деякої функції, яку легко перевірити зворотними математичними діями, основною схемою емісії якої є принцип доказу виконання роботи «Proof-of-work» [31].

У продовження до викладеного, Колесник В.М. та Артеменко Д.А. [27] відзначають, що єдиний спосіб емітувати електронні гроші - це витратити величезні комп'ютерні потужності на виконання великої кількості обчислювальних задач. Вся робота по створенню і перевірці валюти здійснюється на персональних комп'ютерах без використання центрального сервера. Децентралізація емісії монет робить усіх учасників мережі анонімними.

На думку Мельниченко О. В. [33], криптовалюти в якійсь мірі нагадують «видобуток золота», так як з видобутком кожної нової одиниці валюти, наступну здобути стає важче, а обчислення і числа ускладнюються. Крім того, на обчислення витрачається певна кількість електроенергії і робочого часу комп'ютера [33].

Узагальнивши визначення економічної сутності «електронних грошей» можемо зробити висновок, що електронні гроші є фактичними заміниками готівки законними засобами платежу, які використовуються для платежів, без використання банківських рахунків, обміну на готівкові гроші та зберігаються на спеціальних носіях і використовуються за допомогою спеціальних технічних пристроїв.

Визначення змісту електронних грошей знаходиться в площині розуміння терміну «криптовалюта». Зміст терміну «криптовалюта» був започаткований для ідентифікації виникнення електронної монети Bitcoin, що була спроектована та запущена у 2009 році Сатоші Накамото [32].

Також існують і інші платіжні системи, які беруть Bitcoin, такі як Visa, PayPal і Bitpay. Наприклад, компанія Bitpay на даний момент сервіс обслуговує більше 15000 власників бізнесів, і присутній у 200 країнах світу. Платіжна система Bitpay дозволяє приймати біткоіни самим різним продавцям. Деякі продають онлайн-послуги, такі як веб-хостинг або віртуальні приватні мережі. Інші продають ювелірні вироби або електроніку. Біткоіни приймають до оплати навіть деякі ресторани і кондитерські. Останнім часом використання біткоіни поширюється в таких онлайн-індустріях, як «контент для дорослих» і соціальні ігри. Опція біткоіни-платежів також доступна в десятках тисяч онлайн-магазинів, які використовують платформу Shopify. Наприклад, американський інтернет-магазин Overstock.com почав приймати біткоіни одним з перших ритейлерів у світі. Величезний інтернет-супермаркет запропонував своїм покупцям розраховуватися за велику кількість предметів меблів, ювелірні прикраси, електроніку і транспортні засоби за допомогою криптовалюти. Також платежі в криптовалюти приймають: інтернет-аукціон eBay, баскетбольний клуб Sacramento Kings, годинниковий завод «Ракета», інтернет-магазин Nurebeast (одяг та аксесуари), канадське кафе Waves Coffee, BitcoinStore (Комп'ютери та цифрова техніка) та інші [35].

Слід підкреслити, що існують країни, які визнали біткоіни повноцінною валютою, і ті країни, які налаштовані «вороже» і попереджають своїх громадян

про небезпеку використання криптовалюта. Так, досить лояльно налаштоване до біткоіни Міністерство фінансів Німеччини, яке стверджує, що «біткойн - це фінансовий інструмент, який не може бути класифікований як електронна або іноземна валюта, а більше нагадує "приватні гроші", які можуть бути використані для "багатосторонніх клірингових операцій"». Коли представника Мінфіну Німеччини попросили пояснити, в чому полягає відмінність між валютою і законним платіжним засобом для багатосторонніх клірингових операцій, він зазначив, що з біткоіни не можна проводити банківські операції та можна використовувати тільки в розрахунках між громадянами або компаніями [36].

При загальному позитивному ставленні до біткоінів цікаву позицію зайняли Держагентства США і особливо ФРС на слуханнях в комітеті Сенату з приводу біткоінів. Вони назвали біткоіни цифровою валютою і відзначили, що вона є законним фінансовим інструментом. На це, зокрема, вказав представник ФБР. Що стосується конкретно ФРС, то в листі, підписаному Б. Бернанке, стосовно біткоінів вживаються терміни «віртуальна валюта» і «інноваційна платіжна система» [36]. вельми терпиме ставлення до біткоіни у Міністерства фінансів Великобританії.

Система Peercoin, або Піркоін (PPC), створена в серпні 2012 р, - займає третє місце за популярністю серед криптовалют, її відмінна риса від систем Litecoin і Bitcoin - це відсутність будь-яких обмежень на обсяг емісії монет, але наявність інфляції в розмірі 1% в рік. Поточний курс Peercoin - близько 0,74 дол. [31]. В системі Peercoin дохід поділяється не тільки між Майнер, які надають свою обчислювальну потужність, але і між власниками самої валюти.

Важливо відмітити, що використання сучасних засобів оплати з використанням цифрових технологій FinTech створює переваги не лише для корпоративного (підприємницького) та споживчого (рівень населення) секторів економіки, але і для урядів держав та їх бюджетів. Зокрема, Світовим банком було встановлено певну залежність між рівнем імплементації сучасних

цифрових технологій оплати в окремій країні та коефіцієнтом спротиву корупції (Додаток Б).

Як свідчать дані Додатку Б, в цілому можна спостерігати досить сильну пряму залежність між індексом спротиву корупції та кількістю електронних транзакцій на одиницю населення. Цьому можна дати логічне пояснення – електронні гроші залишають дуже мало маневру для корумпованих дій, їх дуже легко відслідкувати. Особливо це стосується нових блок-чейн технологій в електронних платежах.

Електронні гаманці та платіжні програми FinTech пропонують клієнтам чітку ціннісну пропозицію в п'яти окремих сферах:

1) Однорангові платежі: скориставшись збільшеним проникненням мобільних пристроїв та високою базою користувачів, Alipay та WeChat Pay стали лідерами у P2P-платежах у Китаї, країні, в якій P2P-платежі більш поширені через відсутність великих роздрібних мереж. Інші гравці BigTech, такі як Google, Apple, Facebook і Amazon, виходять на ринок P2P-платежів в інших країнах. На цих ринках, однак, P2P не настільки поширений, як у Китаї через присутність роздрібних гігантів.

2) Персоналізація за допомогою даних: FinTech використовує свої бази даних клієнтів, щоб запропонувати індивідуальні продукти та послуги, такі як автоматичні платежі за рахунками, замовлення товарів і розділення рахунків, які підкріплені безпечними платіжними рамками. Персоналізація також допомагає торговцям генерувати більше доходів, що дозволяє субсидувати деякі платежі.

3) Нові потоки доходів: FinTech може поєднувати дані користувачів з платіжними даними (за згодою клієнтів) для монетизації даних платежів, що допомагає їм пропонувати платіжні послуги за зниженими витратами.

4) Бездоганна робота з клієнтами: Використовуючи свій досвід у технології, FinTech створюють більш безпечний та плавний контроль та передачу коштів, додаючи зручність та вартість платежів.

5) Нагороди та лояльність клієнтів: FinTech включають винагороди лояльності до своїх пропозицій електронного гаманця, допомагаючи клієнтам відслідковувати їхні витрати та надаючи можливість заробляти та витратити бали (кеш-беки).

6) Цифрова екосистема: FinTech роблять акцент на різні пропозиції фінансових послуг, такі як оплата рахунків, кредитування торговців і страхові продукти, такі як охорона здоров'я або подорожі, для створення цифрової екосистеми.

Завдяки своїм електронним гаманцям та платіжним додаткам, пропозиція FinTech полягає в тому, що в порівнянні з банками існує чудовий досвід взаємодії з клієнтами. Це зосередження на клієнтському інтерфейсі та досвіді лежить в основі розробки FinTech від початку. Однак банки зберігають переваги доступу до декількох платіжних мереж, включаючи як традиційні, так і альтернативні. Оскільки економіка онлайн-інтерфейсу API набирає обертів, FinTech буде легше створювати екосистему за межами платежів і фінансових послуг, забезпечуючи єдине рішення для клієнтів.

Отже, електронні гроші відіграють одну з найбільш важливих ролей у сучасній економіці країни. Вони забезпечують суб'єктам економічної діяльності можливість здійснення розрахунків за зобов'язаннями, які з'являються у процесі господарської діяльності. Крім того, вони забезпечують громадянам можливість миттєвої оплати за товари, послуги та здійснення необхідних інших перерахунків, істотно полегшуючи життя. Рациональна організація роботи платіжних систем сприяє безперебійному функціонуванню фінансового сектору країни у цілому і прискорює здійснення платежів у міжнародних і національних напрямках. Надійні й ефективні платіжні системи є гарантією стабільного функціонування як банківської системи країни, так і економіки у цілому. Крім того, за допомогою окремих платіжних систем здійснюються значні обсяги переказів коштів, тому порушення в їхній роботі можуть викликати системні ризики і негативно позначитися не тільки на фінансовій стабільності, а й у цілому на економічній безпеці держави. Саме

тому поступовий та стабільний розвиток, контролювання та регулювання цієї сфери діяльності мають бути у фокусі уваги уряду нашої країни. Подальші перспективи дослідження можуть стосуватися аналізу управлінських та організаційних аспектів розвитку процесу управління платіжними системами в Україні як на державному, так і на корпоративному рівні. Крім того, вимагають окремого комплексного дослідження питання інформаційно-технологічного (ІТ) і технічного забезпечення процесу функціонування платіжних систем для розширення географії їх використання на території України.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

2.1 Стан використання електронних грошей у національній економіці

Емісія електронних грошей в Україні не дозволена на законодавчому рівні для звичайних суб'єктів економіки, окрім банківських установ. В сучасних умовах функціонує 17 банків, яка мають виключне право на здійснення випуску електронних грошей. Емітовані гроші функціонують у межах Visa International, Національної системи електронних платежів (НСМЕП) та "Глобал Мані". Додатково запущено у роботу ще такі системи електронних грошей як «АльфаФІ-БанкМ» та Максi» [33].

Системи електронних розрахунків, які функціонують на фінансовому ринку України, можна поділити на дві великі категорії:

- системи електронних платежів, які зареєстровані в іноземних юрисдикціях, можуть надавати послуги в умовах переказів валютних грошей (PayPal, Payoneer, тощо) [22];
- системи електронних платежів, що емітують електронні гроші тільки в національній валюті (гривні) або "гривневі" системи (MAXI, Global Money, НСМЕП, W1, MoneXy, WebMoney, LiqPay).

В Україні електронні гроші на смарт-картках представлені, зокрема, неперсоніфікованими електронними гаманцями. Емісія електронних грошей, які зберігаються в пам'яті комп'ютерів, здійснюється за технологіями Transfer. Технологія WebMoney Transfer створена для забезпечення користувачів універсальним воркфлоу для безпечних переказів коштів між отримувачем та відправником коштів.

Ключові нормативно-правові засади функціонування ринку електронних грошей в Україні наведено на рис. 2.1:

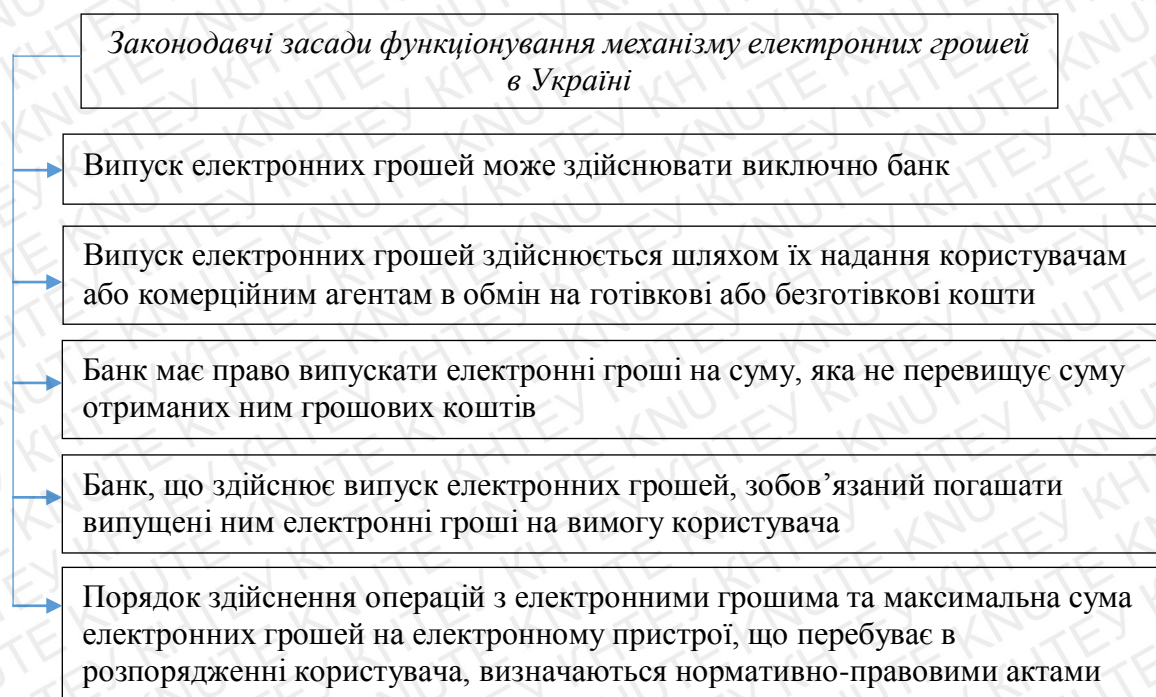

Рис. 2.1. Ключові нормативно-правові засади функціонування ринку електронних грошей в Україні*

Примітка: *складено автором на основі джерел [1]

Найбільш важливі економічні показники функціонування та динаміки ринку електронних грошей в Україні наведені на рис. 2.2. Відповідно до статистичних даних можемо стверджувати, що у період з 2019 по 2020 рр. обсяг переказів з використанням електронних засобів платежу зріс майже вдвічі в Україні. Так, приміром, обсяг випуску електронних грошей у 2018 році склав 84 млн грн., а у 2019 році цей показник збільшився майже на третину і склав 105 млн грн.

Протягом 2020 р. сума емітованих електронних грошей збільшився до 203 млн грн. Таке зростання свідчить, що швидкість динаміки до зростання обсягів використання електронних грошей майже подвоїлася. Стимулятором такої ситуація може бути специфіка зміни економічного ландшафту в умовах пандемії. Обсяг операцій з електронними грошима у 2020 році склав 16,7 млрд грн, що на 35% більше, ніж у 2019 році. Варто відмітити, що кількість електронних гаманців зросла менш різко і досягла 74 млн одиниць, збільшившись на 18% [47].

Рис. 2.2. Ключові індикатори функціонування ринку електронних грошей в Україні у 2018-2020 рр.*

Примітка: *складено автором на основі джерел [47]

В сучасних економічних реаліях лише 23 банки мають право випускати електронні гроші. при цьому вітчизняні банки можуть випускати електронні гроші на основі карткових платіжних систем MasterCard, Visa, «ПРОСТІР». Як і у випадку зі «SPACE», наведений підхід використання електронних грошей з використанням карток вимагає купівлі та встановлення відповідного пристрою - кардрідера. Проте, інша функціонально основні функції електронних грошей, що прив'язані до платіжних карток, досить мало відрізняються від іншим систем електронних переказів з використанням безкарткових електронних гаманців [47].

Показники динаміки розвитку вітчизняного ринку електронних грошей дозволяє виявити, що розрахункові безготівкові операції з використанням банківських карток (кредитові чи дебетові) стабільно підвищуються з року в рік. Переважно це пов'язано зі зміною платіжних звичок, розгортання інфраструктури безконтактних платежів та економічними проблемами,

викликаними коронавірусною пандемією та відповідними медичними та економічними обмеження.

У той же час поширення пандемії Covid-19 та пов'язане з цим посилення заходів НБУ та інших великих банків в рамках динаміки розвитку фінансової системи сприяли скороченню обсягу готівки в обороті у 2020 році. З січня 2020 року були внесені зміни у порядок надання з боку банківських установ статистичної інформації про емісію та функціонування платіжних карток. Частота звітування нині відбувається на щомісячній основі. Відповідно, кількість платіжних карток, з якими була здійснена хоча б одна видаткова операція, тепер підраховується за місяць.

Інформація про стан використання платіжних карток в Україні за період 2015-2020 рр. наведена на рис. 2.3, за даними НБУ.

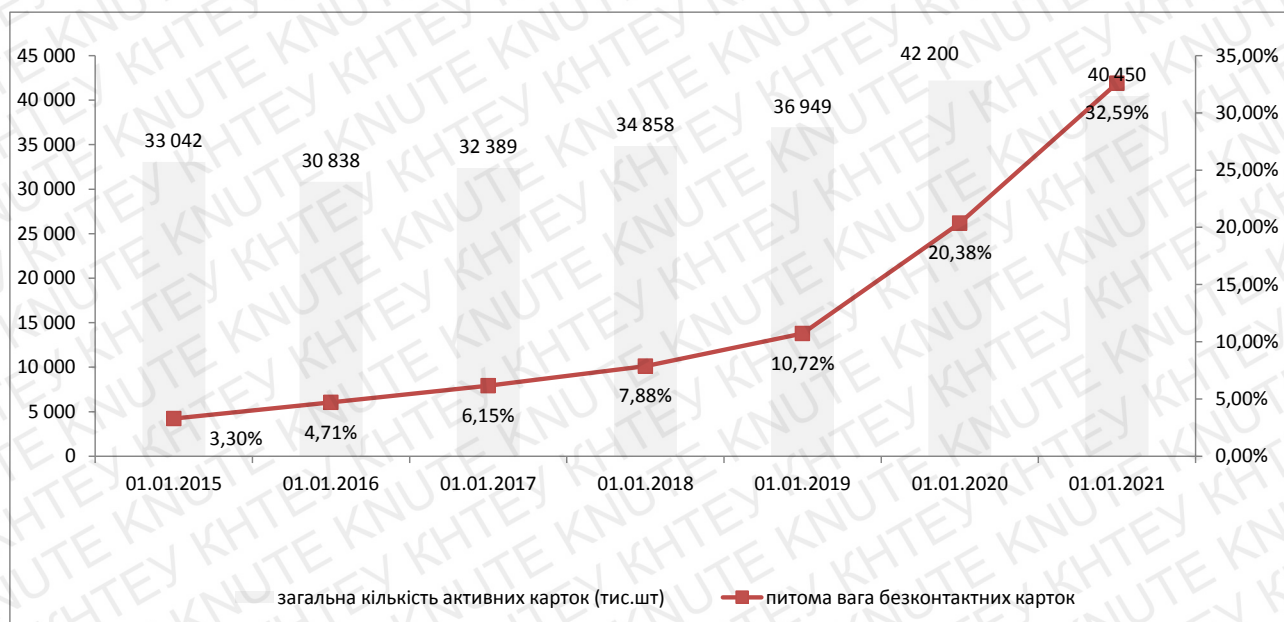

Рис. 2.3. Ключові індикатори функціонування ринку електронних грошей в Україні за період 2015 – 2021 рр.*

Примітка: *складено автором на основі джерел [47]

Статистичні дані свідчать про наявність позитивної динаміки. Так, можемо бачити, що загальний обсяг емітованих платіжних карток станом на 01.01.2021 р. склав 40 450 тис. од. При цьому сумарний приріст кількості платіжних карток у 2015 р. склав 22,4%. Варто додати, що число активних

платіжних карток, які використовуються для здійснення операцій з переказу коштів, також мало тенденцію до збільшення на 6%. Близько однієї третьої частини платіжних карток були токенизованими та безконтактними (рис. 2.4).

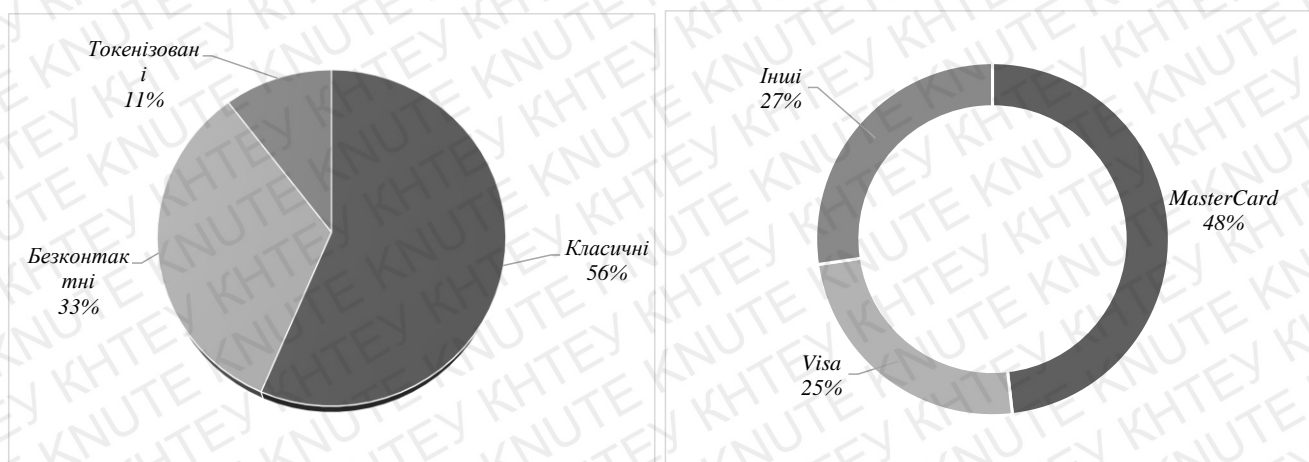

Рис. 2.4. Частка видів електронних платіжних карток в Україні у 2020 році, %*

Примітка: *складено автором на основі джерел [47]

В Україні перешкодами для широкого поширення електронних грошей є:

1. Популярність дебетових і кредитних карт.
2. Консервативність, недовіра користувачів. Фізичним особам простіше придбати платіжну картку, ніж завести електронний гаманець. При цьому для здійснення операцій з електронними грошима потрібні хоча б мінімальні навички роботи з комп'ютером.
3. Значний рівень комісії при обміні електронних грошей на готівку.
4. Неясність відображення в бухгалтерському обліку операцій з електронними грошима і неясність оподаткування даних операцій. Щоб уникнути спірних ситуацій юридичні особи не ризикують здійснювати операції з електронними грошима.
5. Забезпечення безпеки платежів. Оплачуючи товар або послугу зі свого інтернет-гаманця, покупець передає продавцеві доступ до своїх коштів, надаючи останньому можливість списати потрібну суму.

6. Оскільки емісія електронних грошей здійснюється тільки в гривнях, то застосування електронних грошей, номінованих в іноземній валюті, пов'язане з незручностями, що формалізуються з необхідністю конвертації валют.

Наявна нормативно-правова база в Україні дозволяє вирішувати задачу розвитку системи електронних грошей. Перспективи подальшого використання електронних грошей залежать від виду електронних грошей і від якості і доступності Інтернет-послуг. Розвитку ринку електронних грошей буде також сприяти і поява нових систем електронних грошей.

Позитивним зрушенням у системі регулювання обігу електронних грошей в Україні стало прийняття та ухвалення Закону «Про платіжні послуги» № 1591-IX. Закон спрямований на модернізацію й подальший розвиток ринку платіжних послуг та сприятиме впровадженню інновацій у фінансовій сфері України.

Документ адаптує українське законодавство до правового поля Європейського Союзу, що в майбутньому дасть змогу інтегрувати платіжну систему України із системою ЄС. Новий закон базується на сучасних вимогах і враховує норми європейських регуляторних актів, зокрема Другої платіжної директиви (PSD2) та Директиви з електронних грошей (EMD). Також документ посилює захист прав споживачів платіжних послуг і забезпечує прозорість їхнього надання. Зокрема, встановлюються вимоги до управління ризиками та аутентифікації користувача.

Згідно із законом, в Україні буде визначено дев'ять категорій надавачів платіжних послуг. З'являться нові учасники ринку – установи електронних грошей, філії іноземних платіжних установ, надавачі послуги з надання відомостей з рахунків, платіжні установи. Існуватиме дев'ять платіжних послуг, з яких дві – нефінансові (послуга з ініціювання платіжної операції та послуга з надання відомостей з рахунків).

Небанківські надавачі платіжних послуг (платіжні установи, установи електронних грошей, поштові оператори та деякі інші надавачі платіжних послуг) зможуть відкривати платіжні рахунки, випускати платіжні картки та

електронні гроші. Від небанківських фінансових установ не вимагатиметься участь у платіжних системах для здійснення переказу.

Відповідно до документа, НБУ отримає право випускати «цифрову валюту Національного банку України», а також створити регуляторну «пісочницю» – платформу для тестування послуг, технологій та інструментів на платіжному ринку, заснованих на інноваційних технологіях. Її функціонування передбачає тісну взаємодію регулятора зі стартапами та розуміння їхніх потреб.

Також закон створює умови для запровадження в Україні концепції відкритого банкінгу (Open banking), що має об'єднати різних надавачів платіжних послуг і технологічні платформи в єдину платіжну екосистему. Планується, що Open banking запрацює в Україні у 2023 році.

Крім того, з метою мінімізації кібершахрайства посилюється відповідальність за незаконні дії з платіжними інструментами та засобами доступу до банківських та/або платіжних рахунків, а також вимоги до безпеки платіжних операцій – постачальникам платіжних послуг необхідно буде використовувати посилену аутентифікацію користувачів у визначених випадках.

Для визначення особливостей розвитку системи електронних грошей в Україні варто провести оцінку впливу ряду чинників на обсяги електронних переказів (платежів). В якості методології оцінки пропонується використати кореляційно-регресійний аналіз, основний зміст якого полягає в тому, аби виявити можливі залежності між обсягами електронних платежів та факторів, що на нього впливають. Варто відмітити, що електронна платіжна система розвивається не тільки під впливом технологічних факторів (ІТ та радіотехнології), а й під впливом економічних факторів. При цьому економічні фактори виступають доповнення до технологічних.

ВВП України позитивно впливає на динаміку кількості електронних платежів, що пояснюється збільшенням частки доданої вартості в економіці. Однак обсяг зовнішньої торгівлі між країнами не збільшив кількість

електронних платежів. Цей факт можна пояснити логічно. Збільшення імпорту може супроводжуватися зростанням міждержавного боргу (тобто збільшення частки імпортової торгівлі, що відбувалася без оплати товарів, робіт та послуг, тобто боргу). Ця тенденція може бути викликана ситуацією зростання боргу між країнами, що в цілому негативно впливає на рівень міжнародних платежів і, зокрема, на кількість електронних платежів.

Таким чином, упродовж 2019-2020-й рр. можна було спостерігати майже двократне зростання обсягів операцій з електронними грошима в Україні. Так, якщо у 2018 році обсяг емітованих електронних грошей складав 84 млн.грн. У 2019 році даний показник зріс до 105 млн.грн. У 2020 році обсяг випущених електронних грошей збільшився до 203 млн грн. Обсяг операцій з електронними грошима у 2020 році склав 16,7 млрд грн, що на 35% більше порівняно з 2019-м роком. Зростання використання цифрових технологій, незалежно від поточної ситуації, може позитивно вплинути на позитивні зміни в економіці, а з іншого боку - цифровізація платіжних операцій збільшить ВВП за рахунок збільшення ділової активності в економіці та зменшення ризику корупції. Загальна кількість емітованих платіжних карток в обігу станом на 01.01.2021 р. становила 40450 тис.шт, у т.ч. загальний приріст за період з 2015 року становив 22,4%. При цьому кількість активних карток, що були використані для здійснення операцій також зросла на 6% і становила 38,4млн.шт. Третина платіжних карток – безконтактні та токенозовані.

2.2 Дослідження сегменту електронних грошей у зарубіжних країнах

Розвиток нових технологій на ринку грошей у розрізі світових тенденцій досить сильно пов'язаний з глобальною діджиталізацією економічних процесів та зміни принципів управління рухом фінансових потоків в сучасних умовах. Сучасна практика розвитку грошових відносин відрізняється від класичних постулатів традиційної економіки, в які мінімізація транзакційних витрат забезпечується за рахунок ефекту масштабу та формування єдиного центру

емісії грошових агрегатів. Однак, в сучасних умовах, особливо з розвитком глобальної мережі Інтернет, досить відчутно спостерігається тенденція до зниження трансакційних витрат у роботі децентралізованих позадержавних грошових систем (альтернативних систем електронних платежів та грошей).

Головні відмінності між класичною та альтернативною (с урахування сучасних тенденцій розвитку електронних платежів) грошових систем в інформаційній економіці наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Головні відмінності між класичною та альтернативною (з урахуванням сучасних тенденцій розвитку електронних платежів) грошових систем в інформаційній економіці*

<i>Ознаки</i>	<i>Класична грошова система</i>	<i>Альтернативна (цифрова) грошова система</i>
Охоплення	В рамках національної економіки (іноді за її межами)	В рамках будь-яких економічних систем (локальних, національних і міжнародних)
База функціонування	Обмежені матеріальні ресурси (золото, товарні запаси)	Необмежені інформаційні ресурси
Правова основа	Інститут державного примусу	Суспільний договір
Структура	Централізована	Децентралізована
Форма грошей	Готівкова та безготівкова	Безготівкова - електронна

Примітка: *складено автором на основі [3, 19, 35]

Необхідно відзначити той факт, що для повноцінного функціонування класичної грошової системи повинні виконуватися основні функції, властиві грошам: міри вартості, засобу обігу і засобу накопичення. Проте, в сучасному світі все відчутнішу домінанту отримують насамперед грошові системи, побудовані на основі функціонування цифрових грошей. Більшість сучасних цифрових грошей лише в незначній мірі виконують грошові функції. Це пов'язано з тим, що більшість нинішніх цифрових засобів платежу є засобом спекуляції. Разом з тим прив'язка позадержавних грошових одиниць до

існуючих національних валют також не дозволяє їм повною мірою виконувати функції грошей, оскільки приватні грошові системи ті ж самі недоліки, що і класичні гроші: інфляції, залежно від національної грошової політики, валютних курсів, гри спекулянтів та ін.

Розглянемо особливості світового досвіту у розвитку сучасних технологій на ринку грошей. Для цього охарактеризуємо основні тенденції розвитку електронних платежів та цифрових систем розрахунків у різних регіонах та країнах світу. Серед національних ринків лідером є США, де обсяг продажів в е-commerce складав у 2018 році € 215 млрд. На другому місці - Великобританія - € 197 млрд, на третьому - Німеччина - € 86 млрд (рис. 2.6).

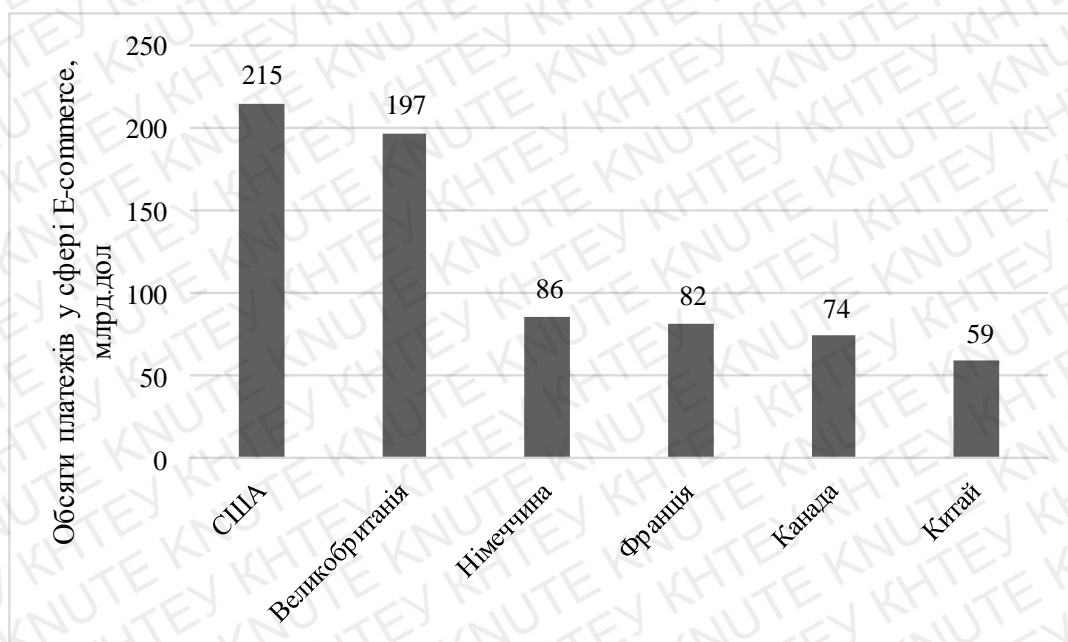

Рис. 2.6. Обсяги електронних платежів у сфері електронної комерції за 2020 рік, млрд.дол. США*

Примітка: *складено автором на основі [48]

В реаліях сучасних економічних відносин і постійному активному зростанні Інтернет-торгівлі, коли її частка на загальному ринку ритейлу досягає 10% в багатьох розвинених країнах, економісти приділяють величезну увагу вивченню даного сектору. При цьому, за оцінками багатьох фахівців, спостерігається позитивна динаміка зростання електронної комерції. Якщо розглядати ринок електронної комерції з точки зору форм платежів, то не

можна не відзначити, що саме в даному секторі можна найбільш швидко і ефективно впроваджувати новинки, пов'язані з комп'ютерними технологіями, а оскільки електронні гроші і криптовалюта тісно пов'язані з комп'ютеризацією, то саме в даному секторі можна спостерігати адекватну динаміку популярності тієї чи іншої форми платежів.

Абсолютно очевидно, що тривалий час розрахунки за допомогою пластикових карт лідирували серед різних способів платежів, однак, крім пластикових карт існують і інші альтернативні способи платежів, аналіз яких має інтерес з точки зору використання в секторі Інтернет-торгівлі.

В практиці розвинених країн можна виділити декілька альтернативних способів платежів за такими групами:

- 1) банківські картки, які поділяються на розрахункові карти, кредитні картки, дебетові картки, карти передоплати;
- 2) банківський переказ;
- 3) накладений платіж;
- 4) пряме дебетування;
- 5) рахунки (наприклад: Klarna, AfterPay);
- 6) електронні гаманці: PayPal, Qiwi, Yandex.Money;
- 7) сервіси передоплати;
- 8) післяплата;
- 9) інші способи платежів.

Розглянемо тенденції у здійсненні електронних платежів з використанням різних форм та технологій. На думку більшості економічних і рейтингових агентств, 2017 рік визнали роком повноцінного виходу з кризи розвинених країн, а, відповідно, показники, відображені за 2017 рік можна визнати найбільш справедливими за останнє десятиліття. Саме цим обумовлюється вибір 2017 року для порівняння з фактичними даними 2018-2020 рр. за альтернативними методам розрахунків.

Цікавим для вивчення є стратегічний прогноз за обсягом розрахунків різними методами, сформований на 2021 рік. Також показники про обсяг

розрахунків тим чи іншим методом відображені в розрізі по основних регіонах: Північна Америка, Латинська Америка, Азія і Океанія, а також Європа, Близький Схід і Африка.

Цей поділ допоможе максимально точно проаналізувати готовність регіонів застосовувати нововведення в сфері міжнародних економічних і фінансових відносин, а також оцінити реальну ймовірність впровадження електронних грошей та криптовалют в загальне користування (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Порівняльна динаміка обсягу розрахунків з використанням різних форм платежів у 2017-2023 рр., прогнозовані показники*

Примітка: *складено автором на основі [50]

Порівняльний аналіз фактичних даних на 2017 - 2020 рр. і прогнозних даних до 2023 року є наочним відображенням поточної ситуації, пов'язаної з впровадженням нових форм платежів і поточних тенденцій в секторі онлайн-торгівлі (рис. 2.7). У 2017 р найбільш істотною альтернативою в сфері міжнародних розрахунків на споживчому ринку електронної комерції були кредитні карти, за допомогою яких сукупний обсяг розрахунків було здійснено більш ніж на 570 мільярдів \$, в 2020 році лідируючу позицію зайняв електронний гаманець.

Важливо також охарактеризувати динаміку кількості транзакцій, які були проведені у 2012-2020 рр. (з урахуванням їх прогнозу до 2021 р.). Відповідну статистику наведено на рис. 2.8. Як свідчать дані рис. 2.8, в цілому до кінця 2021 року прогнозується подвоєння обсягу електронних транзакцій в світовій платіжній системі порівняно з показником 2012-го року. Зокрема, у 2017 році кількість транзакцій становила 535,6 млрд.од, у 2018 році 597,6 млрд.од., у 2019 році - 671,7 млрд.од, а у 2020 році – до 762,5 млрд.од.

Рис. 2.8. Динаміка кількості електронних транзакцій у світовій платіжній системі з використанням електронних засобів платежу, млрд.од. прогнозовані дані*

Примітка: *складено автором на основі [50]

Операції, проведені за допомогою електронних гарантів, оцінювалися в загальному обсязі 718 млрд. дол. США у 2020 році. З розрахункової суми, близько 71,0%, було проведено за допомогою платіжних додатків та електронних гарантів, запропонованих FinTech своїм клієнтам. Тільки на Китай припадає 23 млрд. транзакцій, тоді як решта світу складає 255 млрд. транзакцій. Ці пропозиції являють собою особливу ціннісну пропозицію для

цих клієнтів. Незважаючи на те, що вони домінують у частці обсягу електронних гаманців, частка ринку FinTech у загальних глобальних безготівкових операціях все ще нижче 10,0%.

Важливо відмітити, що найбільш активно технології електронних гаманців (FinTech) зростали у регіонах, що розвиваються – країни Латинської Америки та Східної Азії, Північної Африки (рис. 2.9).

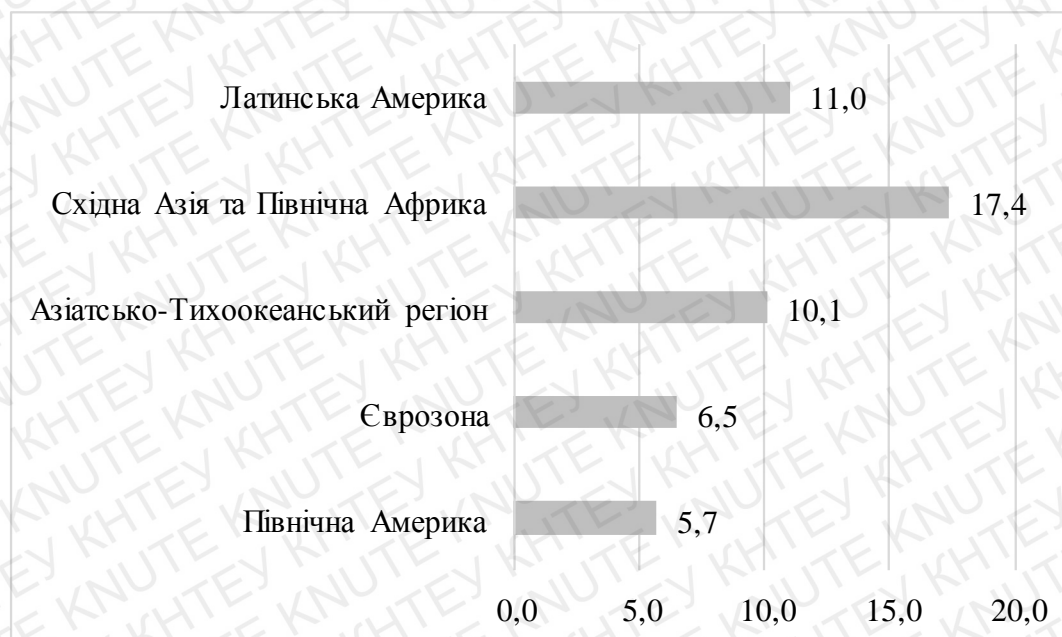

Рис. 2.9. Темпи зростання кількості транзакцій за технологіями FinTech у різних регіонах світу станом на 2020 рік, %*

Джерело: *складено за даними [29]

Ринок електронних гаманців швидко зростає, що створює можливості для FinTech. З'явилися електронні гаманці для задоволення конкретних потреб клієнтів. Раурал, наприклад, пропонує електронні платежі в реальному часі та через кордон у багатьох країнах. Китай прийняв цифрові платформи для всіх типів операцій та послуг за відсутності надійних рішень у суспільстві, що базується на грошовій основі, з обмеженою мережею прийняття карт. FinTech використовують електронні гаманці, щоб використовувати свої клієнтські бази, просувати клієнтські сервіси, забезпечувати легкість у використанні та великі можливості передачі даних.

Зростання відбувається завдяки досягненням мобільних технологій та різноманітним регіональним факторам. Швидкість проникнення мобільних пристроїв, роль у визначенні успіху цифрових електронних завдань. Всі ці фактори можуть поєднувати рівень поширення електронних гаманців у країні. У Азії рівень поширення QR-кодів є головним фактором успіху використання електронних гаманців. Сканування QR-коду вважається дуже зручним і легким для клієнтів. QR-коди також виключають необхідність PoS терміналів, що може бути витратним навантаженням для торговців.

У регіонах, де постачання електроенергії є ненадійним, QR-коди є більш доцільними, оскільки вони не вимагають постійного постачання електроенергії.

Майбутнє зростання електронних гаманців буде залежати від здатності операторів залучати більше клієнтів до різних регіонів, розширюючи доступність за допомогою сумісності з різними пристроями. Крім того, оператори можуть збільшити використання технологій FinTech існуючими клієнтами за допомогою послуг з доданою вартістю, підвищеної безпеки та більшого проникнення продавців. Наприклад, програма Facebook для обміну повідомленнями WhatsApp тестує платіжну службу в Індії, а Google розпочав додаток Tez платежів ще з 2017 року.

Зростання електронних гаманців може бути уповільненим, якщо запроваджуються нормативні акти, які вимагають ліцензування або обов'язкової сертифікації торговців. Схеми миттєвих платежів дозволяють банкам пропонувати прямий розрахунок для миттєвих переказів, що може суттєво підвищити швидкість транзакцій електронного гаманця. Крім того, розширення китайських компаній, таких як Alipay і Tencent в інші країни, може призвести до швидкого зростання транзакцій в електронному гаманці.

Таким чином, у даному питанні було розглянуто основні тенденції розвитку сучасних технологій на ринку грошей. В цілому до кінця 2019 року прогнозується подвоєння обсягу електронних транзакцій в світовій платіжній системі порівняно з показником 2012-го року. Зокрема, у 2017 році кількість транзакцій становила 535,6 млрд.од., у 2018 році 597,6 млрд.од., у 2019 році

прогнозується збільшення даного показника до 671,7 млрд.од, а у 2021 році – до 876,4 млрд.од. Важливо відмітити, що найбільш активно технології електронних гаманців (FinTech) зростали у регіонах, що розвиваються – країни Латинської Америки та Східної Азії, Північної Африки. Важливо відмітити, що використання сучасних засобів оплати з використанням цифрових технологій FinTech створює переваги не лише для корпоративного (підприємницького) та споживчого (рівень населення) секторів економіки, але і для урядів держав та їх бюджетів. Було сформовано та проаналізовано регресійну модель впливу розвитку сучасних технологій електронних грошей на світовий ВВП. Результати моделі можна представити наступними логічними міркуваннями:

- нерівномірність використання технологій цифрових електронних платежів у різних країнах світу зумовлює головний акцент в сучасних умовах на зростання рівня їх використання в тих економіках, які готові до цього;
- зростання рівня використання цифрових технологій здатне чинити позитивний вплив на позитивні зрушення в економіці незалежно від її поточного стану, а з іншого боку, - діджиталізація системи платежів збільшить ВВП за рахунок зростання ділової активності в економіці та зниження рівня корупційних ризиків.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

3.1 Вдосконалення способів використання сучасних електронних грошей на основі зарубіжного досвіду

У сучасних умовах варто відзначити досить значне поширення електронних грошей у світових фінансах. Це пояснюється низкою їх переваг, зокрема такими [15, 21]:

1. Анонімність. Усі операції між сторонами є анонімними. Якщо учасник платежу в цьому випадку не надає власні дані, їх ніхто не може розпізнати.
2. Комфорт. Відкривати та управляти віртуальними гаманцями набагато простіше, ніж банківськими рахунками. Будь-який користувач може створити такий гаманець за 2-3 хвилини, а переказ між гаманцями відбувається набагато швидше, ніж банківські перекази, і сума комісії за переказ значно менша або взагалі відсутня.
3. Відносна безпека. Валюти захищені від підробок.
4. Децентралізація. Не існує єдиного емісійного центру, ніхто не контролює емісію валют, вони не схильні до інфляції.

Незважаючи на всі переваги електронних грошей, однак, у деяких країнах вони заборонені законом. Це серйозна перешкода для розвитку такого типу грошей. Причин для цього може бути декілька. Основною загрозою для держав є анонімність електронних грошей. Неможливість відстежити учасників фінансових операцій створює сприятливі умови для шахраїв для відмивання грошей та ухилення від сплати податків, а також для фінансування терористичних груп. Крім того, через незворотність платежів у цифровій валюті існує ризик того, що громадяни можуть бути обмануті шахраями.

Проте електронні гроші займають все більше місця в житті людей та їх вплив постійно зростає. Незважаючи на те, що зараз електронні гроші розвиваються дещо хаотично і збігаються з реальними валютами, у

майбутньому вони ввійдуть у життя людей разом зі звичайними грошима і навіть можуть конкурувати та витіснити деякі реальні валюти. Інтерес до електронних грошей виникає зі спекулятивних можливостей. Для прикладу можна проаналізувати динаміку обмінного курсу найпоширенішого платіжного інструменту блокчейну – біткойна (рис.3.1).

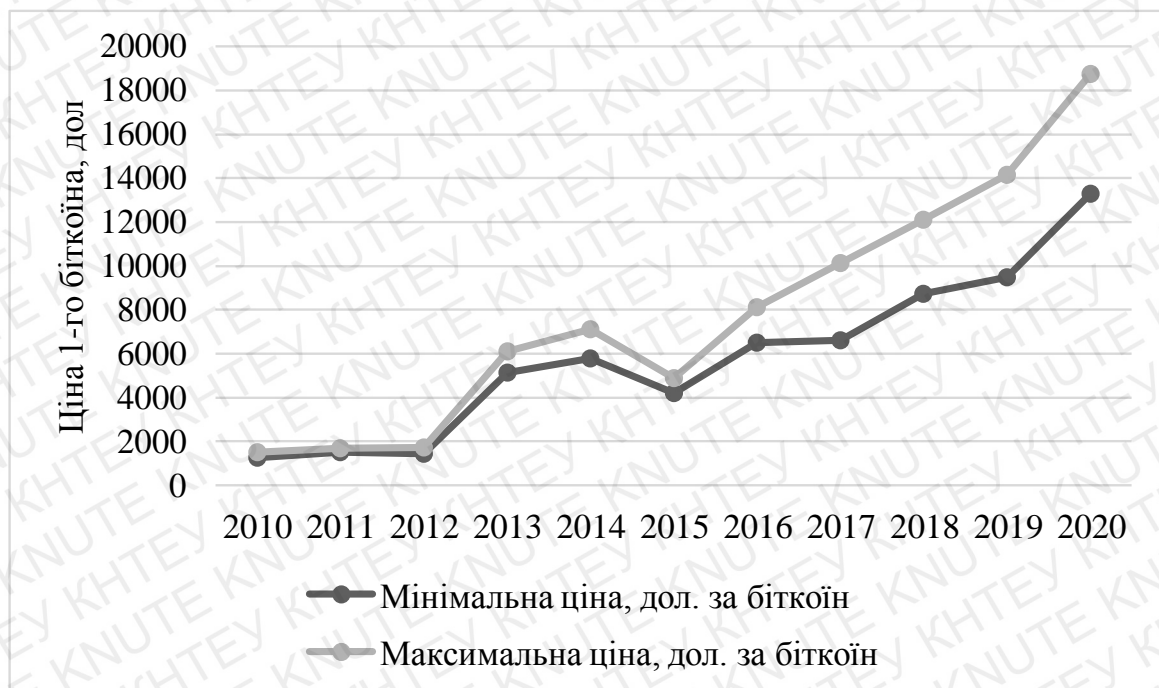

Рис. 3.1. Динаміку курсу Bitcoin за період 2010-2020 рр., дол*

Примітка: * складено за даними [30]

На рис. 3.1 ми можемо спостерігати річні тенденції обмінного курсу криптовалюти Bitcoin до долара США. Ціна коливається і показує позитивні або негативні зміни в певні періоди часу. Найбільш різке зниження курсу біткойну спостерігалось в 2015 році. Слід зазначити, що ми також можемо спостерігати втрату вартості біткойна на початку 2019 року. У 2020 році ціна даної криптовалюти досягла нового піку.

Розвиток курсів електронних грошей за період 2020 року наведено на рис. 3.2. Котирування біткойнів залежить виключно від взаємодії попиту та пропозиції, що в свою чергу підтверджує, що ціна ніким не регулюється. Таким чином, не відбувається різкого підйому чи падіння, що характерно і часто відбувається на фондових біржах через припинення торгів [10].

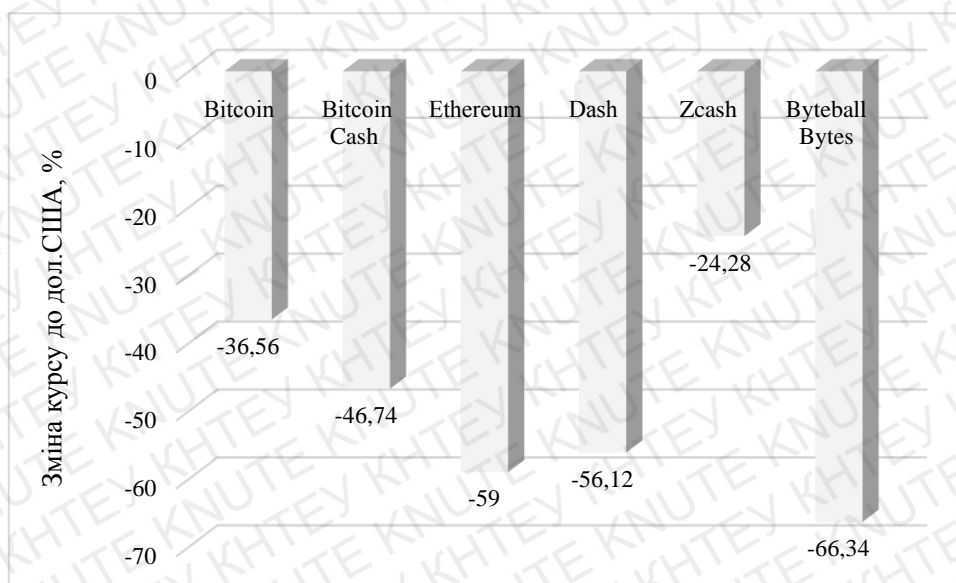

Рис. 3.2. Динаміка курсу електронних грошей за 2020 р, %*

Примітка: *складено за даними [30]

Міжнародний ринок електронних грошей активно розвивається. За даними coinmarketcap, сьогодні в світі налічується майже 1100 альткоїнів (альтернативних електронних грошейних монет). До кінця 2021 року їх число зросло. Динаміка зростання сумарного обсягу активів, який виражений у криптовалюті, з 2009 по 2020 рік є стрімкою і виглядає вона таким чином:

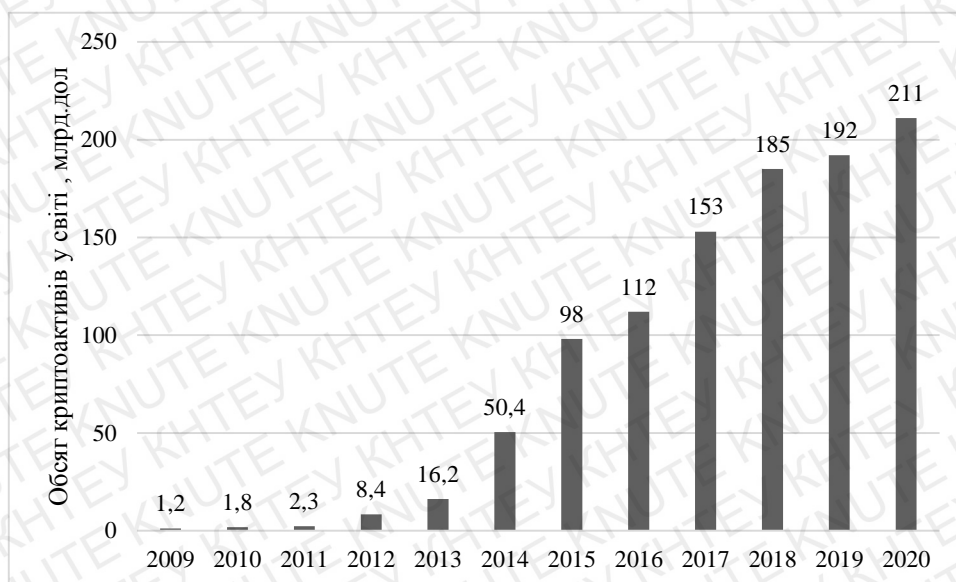

Рис. 3.3. Тенденції у зміні номінальної вартості криптоактивів у світі за 2009-2020 рр. рік, млрд.дол.*

Примітка: *складено за даними [30]

Наприкінці 2017 р. компанія EY представила звіт по ICO в світі, і в ньому фігурувала цифра по Україні. Так, на частку проектів з українським корінням довелося близько \$ 30 млн ICO-зборів. Це принесло Україні 16 місце в рейтингу за зборами – між Австралією і Іспанією. До першої п'ятірки увійшли США (більше мільярда доларів зборів), Росія, Сінгапур, Китай (незважаючи на заборону) і Гонконг, чії проекти залучили сотні мільйонів доларів через ICO.

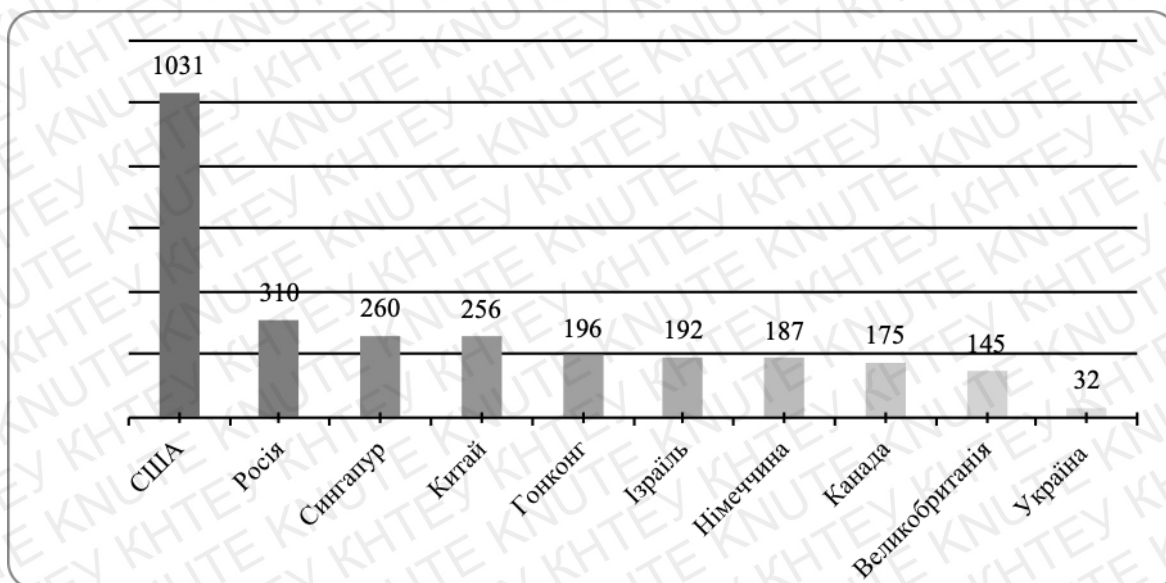

Рис. 3.4. Рейтинг країн світу за обсягом зборів коштів по ICO у 2020 р.*

Примітка: *складено за даними [30]

В Євросоюзі обіг електронних грошей регулюється декількома директивами. Метою регулювання є забезпечення його прозорості для споживачів і, як наслідок, забезпечення їх захисту. Основні правила і вимоги містяться в Директиві про електронну торгівлю (2000/31 / ЄС) [60]. У наведеній Директиві містяться кілька вимог до забезпечення прозорості діяльності електронно-комерційних компаній (прозорість інформації про тип компанії, загальної інформації про компанії, а також інформації про процес покупки продукту).

У США захистом споживачів від недобросовісних, що вводять в оману, шахрайських методів торгівлі займається Бюро захисту споживачів при Федеральній торговій комісії США. Бюро проводить розслідування, переслідує компанії і осіб, які порушують закон, в судовому порядку, розробляє норми і

правила захисту клієнтів, інформує споживачів і компанії про наявні у них права та обов'язки. Бюро також займається збором інформації про обман споживачів і розкрадання персональних даних і передає її в правоохоронні органи країни.

У багатьох країнах по відношенню до інтернет-сайтів, які крім стандартних інформаційних послуг надають і послуги з перекладу інтернет-платежів, поширюються міжнародні стандарти PEC (прирівнюють такі інтернет-сайти до традиційних торговельних підприємств). На підставі наведеного, якщо одержана сума виручки не перевищує встановленого порогу, застосування заходів PEC (заходи належної перевірки клієнта, співпраця з підрозділами фінансової розвідки, належний внутрішній контроль) від торгових підприємств не потребуються. Зобов'язання PEC (які включають в себе серед іншого зобов'язання з моніторингу та виявлення підозрілих операцій) є зобов'язаннями, що накладаються на фінансові установи та постачальників послуг, пов'язаних з електронними грошима.

В Євросоюзі емітенти електронних грошей підлягають ліцензуванню, а їх діяльність регулюється органами тієї країни, в якій випускаються електронні гроші. Європейський паспорт дозволяє будь-якому емітенту електронних грошей, який отримав ліцензію в жодній країні Євросоюзу, працювати на всій території Євросоюзу [19].

Електронні гроші, випущені в одній країні Євросоюзу, можуть бути витрачені на комерційному інтернет-сайті в іншій країні Євросоюзу. Більшість емітентів електронних грошей знаходяться в Великобританії, Люксембурзі та Німеччині. У США ліцензовані постачальники послуг інтернет-платежів називаються «компаніями з надання фінансових послуг».

В Євросоюзі пруденційний контроль за емітентами електронних грошей здійснюється відповідно до Директиви ЄС 2000/46 / ЄС (Директива ЄС по електронним грошам). Відповідно до цієї Директиви здійснюється пруденційний контроль за емітентами електронних грошей для забезпечення раціональної, розумної праці та фінансової стійкості таких емітентів.

Нормативні положення передбачають серед іншого зобов'язання за наявності початкового капіталу, вимоги про наявність грошових коштів, достатніх для виконання всіх фінансових зобов'язань за випущеними і неоплаченими електронними грошей, обмеження на інвестування, зобов'язання щодо забезпечення раціонального і розумного управління, належного порядку управління справами, облікової політики та механізмів внутрішнього контролю [61].

Для тих підприємств, діяльність яких регламентується, наприклад для постачальників послуг інтернет-платежів, регулятивні органи та професійні об'єднання намагаються розробити рекомендації щодо забезпечення відповідності вимогам РЕС та вмінню розрізняти різні види шахрайства. Далі розглянемо на прикладах кількох країн зарубіжний досвід регулювання в області застосування електронних грошей, в тому числі в рамках РЕС.

У Великобританії немає спеціальної нормативної бази, яка регламентує обіг електронних грошей. При цьому в країні існує орган – Служба фінансового нагляду, що регулює діяльність, пов'язану з випуском електронних грошей і продажем компаніями в Великобританії фінансових послуг за допомогою електронних засобів. За законодавством Великобританії електронні гроші являють собою грошову вартість, представлену зобов'язаннями емітента, яка зберігається в електронній формі та приймається при платежах третіми особами. Електронні гроші вважаються електронним еквівалентом монет і банкнот, призначеним для здійснення платежів на невеликі суми. Служба фінансового нагляду регулює використання електронних грошей відповідно до Директиви ЄС по електронним грошам. Емітенти електронних грошей також мають зобов'язання відповідно до Положень про відмивання грошей. При виявленні підозрілих дій компанія юридично зобов'язана повідомити про це владі. Служба фінансового нагляду вимагає від емітентів електронних грошей доказів того, що вони в змозі належним чином контролювати ризики, з якими вони стикаються в своїй роботі. Заходи, які можуть бути прийняті емітентами електронних грошей для виконання своїх юридичних зобов'язань,

обговорюються в Керівництві Спільної керівної групи з контролю за відмиванням грошей.

У Нідерландах застосовується Директива ЄС по електронним грошам (2000/46 / ЄС) [60]. Для надання послуг інтернет-платежів потрібна ліцензія на використання електронних грошей, після отримання якої відносно постачальника таких послуг діють спеціальні юридичні норми. Обов'язки включають в себе реєстрацію / ліцензування, пруденційний контроль, ведення облікової документації, повідомлення про підозрілі операції, інші спеціальні стратегії і процедури PEC (заходи належної перевірки клієнта). Юридичні норми, що діють стосовно постачальників послуг, яким було надано дозвіл на відступ від вимог, менш обтяжливі. Їх обов'язки складаються з ведення облікової документації, повідомлення про відсутність підозрілих операцій. Будь-які інші стратегії та процедури PEC не застосовуються.

У США діяльність банківських організацій, що пропонують своїм клієнтам методи платежів, що використовуються в електронній торгівлі в США, регламентується цілим комплексом вимог PEC, включаючи серед іншого вимоги про виявлення та повідомлення про підозрілі операції, ведення обліку переказаних коштів та ідентифікації клієнта. Якщо будь-яка банківська установа, яка працює в США, вважатиме, що та чи інша операція є підозрілою, вона зобов'язана подати в управління фінансової розвідки США (Службу по боротьбі з фінансовими злочинами) звіт про підозрілу діяльність. Банківські організації, що працюють в США, зобов'язані повідомляти про операцію або декілька операцій на (загальну) суму, що дорівнює або перевищує 5000 дол. США, які були здійснені або щодо яких була зроблена спроба здійснення.

Федеральні банківські агентства і Служба по боротьбі з фінансовими злочинами Міністерства фінансів США є основними органами влади, відповідальними за забезпечення виконання відповідних вимог PEC. Федеральним банківським агентствам США було доручено (відповідно до федеральними банківськими законами 12 USC 1818 (s) і 12 USC 1786 (q) для банків і ощадних банків) забезпечити виконання банківськими організаціями

(відповідно до їх юрисдикції) програм відповідності вимогам Закону про банківську таємницю / протидію відмиванню грошей. Діяльність, пов'язана з електронними переказами платежів, регулюється і деякими іншими нормативними актами. Вони відносяться до прав, відповідальності та обов'язків сторін електронними переказами платежів і до захисту споживачів, які користуються системами електронних переказів платежів (такими як банкомати та дебетові картки).

У Китаї немає нормативної бази, яка регламентує електронну торгівлю або використання систем інтернет-платежів. Проте 13.12.2007 китайське Міністерство торгівлі видало рекомендаційний документ під назвою «Про сприяння регульованому розвитку електронної торгівлі». У документі постачальникам послуг інтернет-платежів запропоновані рекомендації щодо поліпшення репутації підприємств галузі, забезпечення їх стабільної і належної роботи, недопущення невинного розширення підприємств і безладної конкуренції між ними, забезпечення безпеки засобів користувачів. У документі рекомендується забезпечити прийняття таких заходів, як стандартизація управління, нагляд за роботою підприємства, забезпечення безпеки електронних платежів, збереження даних про операції, профілактика незаконних фінансових операцій і т.д.

Отже, міжнародний ринок електронних грошей активно розвивається. В Євросоюзі обіг електронних грошей регулюється декількома директивами. Метою регулювання є забезпечення його прозорості для споживачів і, як наслідок, забезпечення їх захисту. У США захистом споживачів від недобросовісних, що вводять в оману, шахрайських методів торгівлі займається Бюро захисту споживачів при Федеральній торговій комісії США. Бюро проводить розслідування, переслідує компанії і осіб, які порушують закон, в судовому порядку, розробляє норми і правила захисту клієнтів, інформує споживачів і компанії про наявні у них права та обов'язки. Бюро також займається збором інформації про обман споживачів і розкрадання персональних даних і передає її в правоохоронні органи країни. Незважаючи

на всі переваги електронних грошей, однак, у деяких країнах вони заборонені законом. Це серйозна перешкода для розвитку такого типу грошей. Причин для цього може бути декілька. Основною загрозою для держав є анонімність електронних грошей. Неможливість відстежити учасників фінансових операцій створює сприятливі умови для шахраїв для відмивання грошей та ухилення від сплати податків, а також для фінансування терористичних груп. Крім того, через незворотність платежів у цифровій валюті існує ризик того, що громадяни можуть бути обмануті шахраями.

3.2 Напрями впровадження перспективних видів електронних грошей в Україні

Для впровадження перспективних видів електронних грошей в Україні можемо запропонувати проведення, розроблення і реалізацію програм підвищення рівня фінансової та платіжної грамотності населення в рамках роботи районних пенсійних фондів і фондів зайнятості. Це дасть змогу підвищити попит і наростити обсяг платежів на ринку.

Перспективи розвитку ринку електронних грошей повною мірою залежатимуть від декількох ключових чинників [9]:

- по-перше, від розвитку відповідної технологічної платіжної інфраструктури;
- по-друге, від подальшого розвитку законодавства у сфері регулювання ринку, припинення шахрайства, захисту прав гравців та споживачів;
- по-третє, від підвищення якості послуг і маркетингової активності компаній, що надають дані послуги;
- по-четверте, від розвитку цифровізації у фінансовій сфері.

Платіжна інфраструктура включає у себе всі електронні пристрої, покликані обслуговувати різні безготівкові розрахункові операції. До таких пристроїв належать банкомати та платіжні термінали, електронні термінали (встановлені в організаціях торгівлі (послуг), електронні термінали віддаленого

доступу, а також встановлені в пунктах видачі готівки) і імпринтери (встановлені в організаціях торгівлі (послуг), у пунктах видачі готівки).

Тому, безумовно, без наявності таких пристроїв проведення платежів стає неможливим, відповідно, про зростання ринку не може бути мови. Для розвитку платіжної інфраструктури необхідно стимулювати суб'єкти торгівлі і надання послуг (представників бізнесу) до їх використання у своїй діяльності. Беручи до уваги всі вищезазначені дані, можна зробити висновок, що одним із ключових чинників перспективного розвитку ринку безготівкових платежів є ефективна і зручна платіжна інфраструктура як для клієнтів, так і для представників бізнесу [5].

Стосовно законодавства треба зазначити, що НБУ як регулятор готується гармонізувати національне платіжне законодавство з європейським відповідно до вимог Угоди про асоціацію з ЄС. Зокрема, йдеться про старт процесу імплементації норм європейської директиви PSD2 (щодо Open Banking) у національному законодавстві, що суттєво посилить конкуренцію на фінансовому ринку і сприятиме подальшому інноваційному розвитку вітчизняного платіжного ринку [13].

Завдяки змінам будуть створені єдині прозорі правила для банківських і небанківських гравців, що підвищить конкуренцію за клієнта і, як наслідок, якість платіжних послуг, а також уведе новий рівень захисту їх користувачів. Це має надати позитивного імпульсу розвитку інноваційних бізнес-рішень на ринку платіжних послуг, що, своєю чергою, сприятиме активації маркетингової діяльності суб'єктів надання послуг платіжних систем.

Україна на світовій арені вважається країною з високими ризиками. Це сильно обмежує притоки інвестицій. З іншого боку, прибутковість вкладень в Україну може досягати показників у кілька разів вище, ніж у країнах з розвиненою економікою. У середньостроковій перспективі можна очікувати притоку інвестицій у традиційні сектори – інфраструктуру, енергетика, агросектор. Урівень стану нашої інфраструктури такий, що без істотної її

модернізації розвиток інших секторів буде під питанням з-за логістичних вузьких місць. [8]

В Україні кріптовалютні гроші є майже вимушеною альтернативою традиційним методам залучення коштів, свідченням такого факту є наприклад те, що в Україні первинне розміщення монет використовували саме стартапи. Перспективами застосування електронних грошей українськими компаніями є [12]:

- запобігання ситуації, коли на фінансовому ринку сума заощаджень більша від суми інвестицій;
- затверджуються на законодавчому рівні аспекти оподаткування;
- захист інвесторів гарантується законом та кодексом етичної поведінки для емітентів токенів.

На фондовому ринку практично відсутній інтерес до акцій публічних акціонерних товариств у зв'язку з їхньою низькою ліквідністю, високою волатильністю, недостатнім захистом прав міноритаріїв. [2]

Електронних грошей зараз займає менше 1% від тих фінансових ресурсів, які є в світовій економіці, але інтерес до неї постійно підкріплюється, в тому числі завдяки появі краудфандингових проектів на базі ICO (Initial Coin Offering), який зараз називають альтернативою звичному процесу залучення інвестицій – IPO . Грубо кажучи, у Bitcoin з'явилася можливість виконувати в фінансовій системі майбутнього роль, яку сьогодні виконує долар США. Якщо, звичайно, проекти (в тому числі і українські), які вважали за краще збирати гроші інвесторів таким способом, будуть множитися. [6]

Значення Bitcoin буде збільшуватися в тих країнах, де місцеві уряди вважатимуть за краще піти шляхом обмеження виведення капіталу. Наприклад, таке можна спостерігати зараз в Китаї. Інвестори і заможні громадяни завжди будуть шукати альтернативні шляхи введення / виведення грошей з держави, коли влада ускладнюють рух капіталу і вводять обмеження на його переміщення. На сьогоднішній день актуальними країнами для реєстрації

компанії під ICO проект є: Сінгапур, Естонія, Швейцарія, Мальта, Гібралтар, Японія, Гонконг, США.

Останнім часом з'являється велика кількість електронних гаманців для електронних грошей. Само собою, виживуть далеко не всі проекти. Але інвестувати в їх розробку проте має сенс. Якщо вдасться створити і запатентувати ексклюзивний сервіс або першим пройти процедуру ліцензування (у міру її запуску в різних юрисдикціях), тоді, можливо, вдасться заробити на М & А, коли в сфері гаманців почнеться консолідація. [9]

Для України найбільш імовірним варіантом розвитку подій є запуск ICO, які будуватимуть на основі класичного інвестиційного апарату і почнуть дотримуватися всіх його встановлених правил, адже, це лише простимулює інституційних інвесторів, які хочуть бути впевнені в безпеці власних коштів.

Інвестори вже почали пред'являти більш суворі вимоги до нових ICO проектів, перевіряючи, чи виправдане введення токена. Також стала очевидною необхідність законодавчого регулювання ICO і взагалі електронних грошейного звернення. Власники цифрових активів вже дуже втомилися від безпорадності перед шахрайськими діями і все частіше піднімають питання про визначення правового статусу електронних грошей. Незважаючи на високі ризики, ICO-стартапи мають величезний інвестиційний потенціал, що для України, яка знаходить в глибокій фінансово-економічній кризі може в майбутньому принести значну фінансову підтримку. [9]

Так, регулювання – це складний процес, в якому належить знайти баланс між захистом інтересів учасників електронних грошейного ринку і неправомірним контролем і присвоєнням приватних коштів. [2]

В деяких країнах регулятори можуть розглядати токени як цінний папір, тому грамотний підхід до позиціонування та продажу токенів тим чи іншим резидентам різних країн вкрай важливий.

Виходячи з цього, іноді просто реєстрації компанії для ICO може бути досить. В даний час в більшості цивілізованих країн (наприклад США, Швейцарія, Гібралтар, Литва і багато інших) необхідно отримати ліцензію

безпосередньо перед проведенням ICO, а також рекомендації щодо санкційних режимів при проведенні токенсейла, в тому числі, за списками OFAC і Ради Європи. [9]

До ICO проекту слід підходити ґрунтовно, для того, щоб бути впевненим в питанні реєстрації компанії для ICO проекту і не помилитися, звертайтеся за допомогою до наших фахівців. Весь вищезгаданий список з послугами не є остаточним, він обмовляється і підбирається під побажання клієнта в індивідуальному порядку. [31]

В умовах відсутності чіткого регулювання законодавства цілісність ринку та макроекономічна стабільність не може бути досягнута без моральних цінностей та етичних принципів електронних грошей. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що в Україні перспективи застосування електронних грошейних електронних грошей передбачають прийняття відповідної законодавчої бази щодо його регулювання в розрізі оподаткування та захисту інвесторів, а також впровадження кодексу етичної поведінки емітентів токенів. За зазначених умов, первинне розміщення монет буде сприяти розвитку національних фінансових ринків, збільшувати рівень фінансової інклюзивності та приносити вигоду корпоративному сектору економіки та його інвесторам.

На сьогоднішній час системи цифрової валюти вже завоювали свою цільову аудиторію, ідеально підходячи для вирішення ряду комерційних завдань. Розширення потенційної аудиторії електронних платіжних систем може бути пов'язано в першу чергу з обслуговуванням домашніх господарств. Якщо електронні платіжні системи виявляться дешевшими або зручними у використанні, ніж традиційні, то задіяними можуть бути і представники бізнес-середовища, що несуть значні витрати з управління готівкою. Від того, наскільки нові форми платежів дозволять скоротити сумарний обсяг витрат в короткостроковому періоді, буде залежати бажання їх використовувати з боку інтернет-постачальників і юридичних осіб-клієнтів [3].

Представниками світового банку було проведено дослідження, за результатами якого було встановлено основні чинники, які сприяють підвищенню попиту саме цифрових грошей та технологій FinTech (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Розподіл основних чинників, які сприяють підвищенню попиту саме цифрових грошей та технологій FinTech*

Примітка: *складено за даними [29]

Однак, варто сказати, що разом з тим сучасні технології не забезпечують абсолютного захисту електронних грошей від несанкціонованого вилучення, що і виступає істотним їх недоліком, що обмежує сферу застосування. Так, з одного боку, електронні засоби платежів забезпечують анонімність, інтернет-магазину – можливість уникнути оподаткування. З іншого боку, можливий обман клієнта ніхто не виключає. Незважаючи на високий рівень захисту, існують проблеми з безпекою цифрової готівки, які представники платіжних систем пояснюють незнанням користувачами основ інформаційної безпеки.

Відповідно до світової практики розробки та впровадження у роботу моделей цифрових грошей FinTech, вироблено стандартизований роад-мап (дорожню карту) для руху у цьому напрямку (рис. 3.6).

Відзначимо і існуючу особливість (одночасно і недолік) електронних грошей Інтернету: їх замкнутість на одного емітента, який випускає

знеособлені грошові замітники під депозит, внесений покупцем на рахунок емітента. При тому, що емітувати електронну готівку можуть як банки, так і

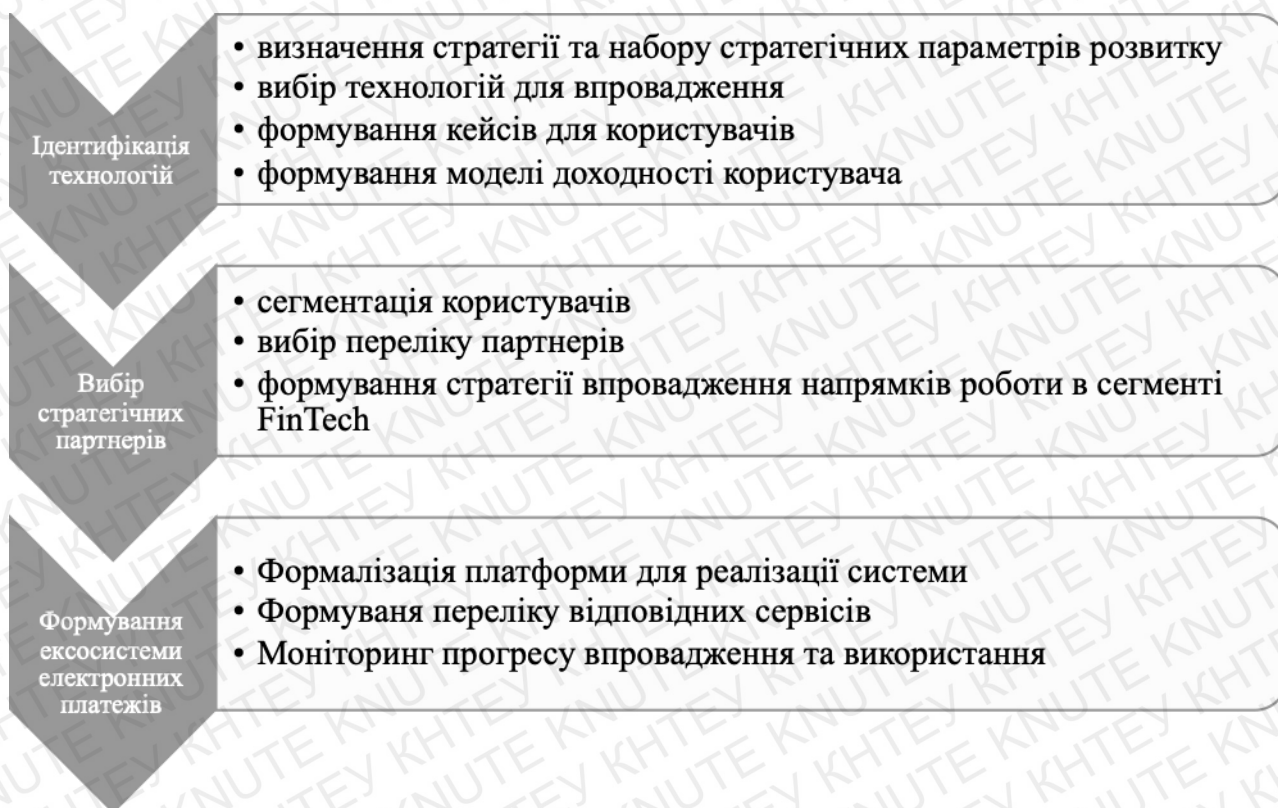

Рис. 3.6. Дорожня карта впровадження та розвитку сучасних технологій цифрових грошей FinTech

Примітка: складено автором

небанківські організації, до теперішнього моменту не вироблена єдина система конвертації різних видів електронних грошей. Тому тільки самі емітенти можуть «погашати» випущену ними електронну готівку. Використання електронних грошей приватних емітентів не забезпечено гарантіями з боку держави. Однак невелика вартість транзакцій нівелює ці недоліки і робить електронну готівку привабливим інструментом для здійснення платежів.

Щоб сприяти зростанню безготівкових, цифрових транзакцій, учасники галузі платежів повинні проводити аналіз ринку, замість того, щоб намагатися переслідувати одну стратегію, що відповідає всім. Є, однак, два основних фактори, які визначають еволюцію платіжних систем на сучасному етапі: стимулювання на нові пропозиції та посилення попиту. Ці фактори виникають

у трьох базовий сценаріях розвитку системи цифрових грошей (рис. 3.6). Попит на стороні постачання, як правило, створюється урядовими і галузевими ініціативами з модернізації інфраструктури платежів, сприяння цифровій грамотності та подальшому відкритому доступу до банківських послуг.

Краща міжнародна практика показує, що для того, щоб система регулювання була ефективною та стимулювала розвиток ринку електронних грошей, потрібно на законодавчому рівні закріпити наступне [1;9]:

- дозволити випуск електронних грошей широкому колу компаній (а не лише банкам). При цьому, для отримання дозволу на випуск електронних грошей, вони повинні відповідати вимогам щодо розміру власного капіталу, технічної спроможності та ділової репутації. При цьому рівень капіталу повинен бути суттєво менший за обсяг, що встановлений для банків;

- дозволити використання електронних грошей для всіх видів розрахунків між фізичними, юридичними особами та державним сектором;

- діяльність щодо випуску, обігу та погашення електронних грошей повинна бути ізольованою від операцій, що не є пов'язаними із платіжними послугами;

- для уникнення ризику відмивання коштів анонімні операції з електронними грошима повинні бути обмеженими за розміром, а юридичні особи, що здійснюють такі операції та мають відповідні рахунки в системах електронних грошей, мають реєструвати їх згідно з вимогами податкового законодавства. Також повинен проводитись постійний моніторинг можливих зловживань.

Незважаючи на у цілому стабільний і динамічний розвиток платіжних систем в Україні, існує низка системних проблем. Так, сьогодні можливо виділити такі [4]:

- Ринок в Україні є практично повністю монополізованим міжнародними платіжними системами. Національним агентам складно конкурувати зі світовими гігантами через відносно нижчу якість

послуг, більш низький рівень компетенції, менший досвід функціонування в даній сфері та ін.

Для подолання вказаної проблеми і залучення на ринок нових гравців для розвитку здорової конкуренції необхідно стимулювати і підтримувати національні підприємства в питанні створення вітчизняних платіжних систем та відповідних сервісів. Тому варто розробити низку пільг (податкових або кредитних) для резидентів, які бажають відкрити свій бізнес у даному напрямі [4].

1. Низький рівень захисту прав споживачів платіжних систем і самих компаній, що надають дані послуги, а також у цілому недостатньо розвинене законодавство у сфері регулювання ринку [5].

2. Недостатня платіжна та фінансова грамотність деяких категорій населення, передусім пенсіонерів. Для подолання даної проблеми необхідно розробити і видати інформаційні листівки з покроковою інструкцією, як саме громадяни можуть застосовувати у повсякденних розрахунках платіжні системи.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, за результатами дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. Електронні гроші відіграють одну з найбільш важливих ролей у сучасній економіці країни. Вони забезпечують суб'єктам економічної діяльності можливість здійснення розрахунків за зобов'язаннями, які з'являються у процесі господарської діяльності. Крім того, вони забезпечують громадянам можливість миттєвої оплати за товари, послуги та здійснення необхідних інших перерахунків, істотно полегшуючи життя. Рациональна організація роботи платіжних систем сприяє безперебійному функціонуванню фінансового сектору країни у цілому і прискорює здійснення платежів у міжнародних і національних напрямках. Надійні й ефективні платіжні системи є гарантією стабільного функціонування як банківської системи країни, так і економіки у цілому. Крім того, за допомогою окремих платіжних систем здійснюються значні обсяги переказів коштів, тому порушення в їхній роботі можуть викликати системні ризики і негативно позначитися не тільки на фінансовій стабільності, а й у цілому на економічній безпеці держави. Саме тому поступовий та стабільний розвиток, контролювання та регулювання цієї сфери діяльності мають бути у фокусі уваги уряду нашої країни. Подальші перспективи дослідження можуть стосуватися аналізу управлінських та організаційних аспектів розвитку процесу управління платіжними системами в Україні як на державному, так і на корпоративному рівні. Крім того, вимагають окремого комплексного дослідження питання інформаційно-технологічного (ІТ) і технічного забезпечення процесу функціонування платіжних систем для розширення географії їх використання на території України.

2. У дургому розділі визначено, що упродовж 2019-2020-й рр. можна було спостерігати майже двократне зростання обсягів операцій з електронними грошима в Україні. Так, якщо у 2018 році обсяг емітованих електронних грошей складав 84 млн.грн. У 2019 році даний показник зріс до 105 млн.грн. У 2020 році обсяг випущених електронних грошей збільшився до 203 млн грн.

Обсяг операцій з електронними грошима у 2020 році склав 16,7 млрд грн, що на 35% більше порівняно з 2019-м роком. Зростання використання цифрових технологій, незалежно від поточної ситуації, може позитивно вплинути на позитивні зміни в економіці, а з іншого боку – цифровізація платіжних операцій збільшить ВВП за рахунок збільшення ділової активності в економіці та зменшення ризику корупції. Загальна кількість емітованих платіжних карток в обігу станом на 01.01.2021 р. становила 40450 тис.шт, у т.ч. загальний приріст за період з 2015 року становив 22,4%. ВВП України позитивно впливає на динаміку кількості електронних платежів, що пояснюється збільшенням частки доданої вартості в економіці. Однак обсяг зовнішньої торгівлі між країнами не збільшив кількість електронних платежів. Цей факт можна пояснити логічно. Збільшення імпорту може супроводжуватися зростанням міждержавного боргу (тобто збільшення частки імпортової торгівлі, що відбувалася без оплати товарів, робіт та послуг, тобто боргу). Ця тенденція може бути викликана ситуацією зростання боргу між країнами, що в цілому негативно впливає на рівень міжнародних платежів і, зокрема, на кількість електронних платежів.

3. Було розглянуто основні тенденції розвитку сучасних технологій на ринку грошей. В цілому до кінця 2019 року прогнозується подвоєння обсягу електронних транзакцій в світовій платіжній системі порівняно з показником 2012-го року. Зокрема, у 2017 році кількість транзакцій становила 535,6 млрд.од, у 2018 році 597,6 млрд.од., у 2019 році прогнозується збільшення даного показника до 671,7 млрд.од, а у 2021 році – до 876,4 млрд.од. Важливо відмітити, що найбільш активно технології електронних гаманців (FinTech) зростали у регіонах, що розвиваються – країни Латинської Америки та Східної Азії, Північної Африки. Важливо відмітити, що використання сучасних засобів оплати з використанням цифрових технологій FinTech створює переваги не лише для корпоративного (підприємницького) та споживчого (рівень населення) секторів економіки, але і для урядів держав та їх бюджетів. Було сформовано та проаналізовано регресійну модель впливу розвитку сучасних технологій електронних грошей на світовий ВВП. Результати моделі можна

представити наступними логічними міркуваннями: нерівномірність використання технологій цифрових електронних платежів у різних країнах світу зумовлює головний акцент в сучасних умовах на зростання рівня їх використання в тих економіках, які готові до цього; зростання рівня використання цифрових технологій здатне чинити позитивний вплив на позитивні зрушення в економіці незалежно від її поточного стану, а з іншого боку, - діджиталізація системи платежів збільшить ВВП за рахунок зростання ділової активності в економіці та зниження рівня корупційних ризиків.

4. Міжнародний ринок електронних грошей активно розвивається. В Євросоюзі обіг електронних грошей регулюється декількома директивами. Метою регулювання є забезпечення його прозорості для споживачів і, як наслідок, забезпечення їх захисту. У США захистом споживачів від недобросовісних, що вводять в оману, шахрайських методів торгівлі займається Бюро захисту споживачів при Федеральній торговій комісії США. Бюро проводить розслідування, переслідує компанії і осіб, які порушують закон, в судовому порядку, розробляє норми і правила захисту клієнтів, інформує споживачів і компанії про наявні у них права та обов'язки. Бюро також займається збором інформації про обман споживачів і розкрадання персональних даних і передає її в правоохоронні органи країни. Незважаючи на всі переваги електронних грошей, однак, у деяких країнах вони заборонені законом. Це серйозна перешкода для розвитку такого типу грошей. Причин для цього може бути декілька. Основною загрозою для держав є анонімність електронних грошей. Неможливість відстежити учасників фінансових операцій створює сприятливі умови для шахраїв для відмивання грошей та ухилення від сплати податків, а також для фінансування терористичних груп. Крім того, через незворотність платежів у цифровій валюті існує ризик того, що громадяни можуть бути обмануті шахраями.

5. В умовах відсутності чіткого регулювання законодавства цілісність ринку та макроекономічна стабільність не може бути досягнута без моральних цінностей та етичних принципів електронних грошей. Підсумовуючи

вищевикладене, слід зазначити, що в Україні перспективи застосування електронних грошей передбачають прийняття відповідної законодавчої бази щодо його регулювання в розрізі оподаткування та захисту інвесторів, а також впровадження кодексу етичної поведінки емітентів токенів. За зазначених умов, первинне розміщення монет буде сприяти розвитку національних фінансових ринків, збільшувати рівень фінансової інклюзивності та приносити вигоду корпоративному сектору економіки та його інвесторам.

Отже, з огляду на проведені дослідження можемо зробити наступні пропозиції, для того, щоб стимулювати розвиток ринку електронних грошей, потрібно на законодавчому рівні закріпити наступне:

- дозволити випуск електронних грошей широкому колу компаній (а не лише банкам). При цьому, для отримання дозволу на випуск електронних грошей, вони повинні відповідати вимогам щодо розміру власного капіталу, технічної спроможності та ділової репутації. При цьому рівень капіталу повинен бути суттєво менший за обсяг, що встановлений для банків;
- дозволити використання електронних грошей для всіх видів розрахунків між фізичними, юридичними особами та державним сектором;
- діяльність щодо випуску, обігу та погашення електронних грошей повинна бути ізольованою від операцій, що не є пов'язаними із платіжними послугами;
- для уникнення ризику відмивання коштів анонімні операції з електронними грошима повинні бути обмеженими за розміром, а юридичні особи, що здійснюють такі операції та мають відповідні рахунки в системах електронних грошей, мають реєструвати їх згідно з вимогами податкового законодавства. Також повинен проводитись постійний моніторинг можливих зловживань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко Л.Ю., Петик М.І. Електронні гроші в Україні: економічна сутність та особливості правового регулювання. ЛОГОС. ONLINE. 2020. №15. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.15.16.html>
2. Баликова Н. Японія визнала біткоїн платіжним засобом. Голос України. 2017. № 61. С. 5.
3. Банківська енциклопедія. С.Г.Арбузов, Ю.В.Колобов, В.І.Міщенко, С.В.Науменкова. К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. 504 с.
4. Бачо РЙ. Державне регулювання ринків фінансових послуг в умовах функціонування віртуальних валют (криптовалют). Бізнес Інформ. 2015. № 11. С. 294-298.
5. Бит-песо – потенциальная возможность экспансии биткоина. URL: <http://uabitcoin.com/2014/03/07/bit-peso-potencial-naya-vozmozhnostekspansii-bitkoyna.html>
6. Бондарчук В. Електронні гроші в Україні: що зміниться для користувачів. Юридична газета online. 2020. №18. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/elektronni-groshi-v-ukrayini-shcho-zminitsya-dlya-koristuvachiv.html>
7. Вавдіюк Н.С., Талах Х. В. Обіг та регулювання криптовалют в Україні. Економічний форум. 2017. №2. С. 249-259.
8. Вартість біткоіна вперше в історії перевищила вартість унції золота Zik. URL: http://zik.ua/news/2017/03/03/vartist-bitkoina_vpershe_v_istorii_perevishchyla_vartist_untsii_zolota_1054415
9. Васильчак С.В., М.В. Куницька-Іляш, М.П. Дубина. Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризику. Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. 2017. № 76. С. 18-26
10. Ватолина О.В. Криптовалюты как новый вид виртуального платёжного средства. Ученые заметки ТОГУ. 2015. Т. 6. № 4. С. 717-721.

11. Волосович С.В. Віртуальна валюта: глобалізаційні виклики та перспективи розвитку. Економіка України. 2016. №4(653). С. 68-78.
12. Галушка Є.О. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку Молодий вчений. 2017. № 4 (44). С. 634–638.
13. Горюков Е. В. Электронные деньги: анализ практики использования и прогноз развития. Иван. гос. хим.-технол. ун-т. Иваново: 2014. 18 с.
14. Гришин О. Електронні гроші і мікрокредитування: оцінка можливості їх співіснування за допомогою математичної моделі. Вісник Національного банку України. 2012. № 4. С. 54–60.
15. Гусева І. І. Тенденції розвитку криптовалют на ринку України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. №24(1). С. 48-50.
16. Демидов О.П. Связанные одним блокчейном: обзор международного опыта регулирования криптовалют. Индекс безопасности. 2014. № 2. С. 41–56.
17. Джусов А.А., Рубцова Н.І. Криптовалюта як якісно новий платіжний інструмент і перспективи її інтеграції в світову фінансову систему. Європейський журнал з проблем управління. 2017. № 25(3–4). С. 115–122.
18. Джусов, О. А., Піляк, О. І. Поточний стан, проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. Економічний простір. 2020. №154. С. 190-196.
19. Дзюба Д.О. Ринок криптовалют: проблеми та перспективи розвитку. Актуальні питання сьогодення. 2018. №3. С. 50-55
20. Достов В.Л. Рынок криптовалют: риски и возможности для кредитных организаций. Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. 2014. № 1. С. 36-47.
21. Желюк Т., О. Бречко. Використання криптовалюти на ринку платежів: нові можливості для національних економік. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. №3. С. 50-55.

22. За рік ринок криптовалют в Україні зріс удвічі — Нацбанк. Українська правда. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/28/657576/>
23. Карчева Г.Т. Віртуальні інноваційні валюти як валюти майбутнього. Фінансовий простір. 2015. № 2(18). С. 23-29.
24. Квитка А.В., Зайцева Е.И. Криптовалюта: сущность и тенденции развития в современных условиях. Экономическая теория та право. 2015. № 1. С. 111-119.
25. Коваль С.Ю. Криптовалюти як складова частина фінансової системи: стан і перспективи розвитку в Україні. Гроші, фінанси і кредит. 2017. №15. С. 529-532
26. Колдовський А.В. Проблемні аспекти теоретичного осмислення криптовалют, як явища сучасної інформаційної економіки. URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/>
27. Колесник В.М., Артеменко Д.А. Проблеми становлення та перспективи розвитку криптовалют в Україні. Гроші, фінанси і кредит. 2017. №17. С. 658-662
28. Куцевол М.А. Поняття та економічна природа криптовалют. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/16391/1/79-85.pdf>
29. Лист Національного банку України від 08.12.2014 р. № 29-208/72889 “Щодо віднесення операцій з віртуальною валютою/криптовалютою “Bitcoin” (далі-Bitcoin) до операцій з торгівлі іноземною валютою”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14#Text>.
30. Ліхачов М. Скромна чарівність біткоіна: українські реалії використання крипто валют. URL: <https://galfinance.info/banki-i-finansi/2017/02/26/skromna-charivnist-bitkoina-ukrainski-realii-vikoristannya-kriptovalyut/>
31. Лук’янов В.С. Зародження ринку криптовалют в інформаційно-мережевій парадигмі. Актуальні проблеми економіки. 2014. № 8 (158). С. 436–441.

32. Махаєва О. Електронні гроші: стан європейського ринку та його регулювання. Вісник Національного банку України. 2016. № 8. С. 30–34.
33. Мельниченко О. В. Інструментарій економічного аналізу криптовалют та операцій з ними в банках. URL: <http://fkd.org.ua/article/viewFile/25006/22479>.
34. Міщенко В., Махаєва О. Електронні гроші: поняття, стан українського ринку та перспективи розвитку. Банківська справа. 2017. № 3. С. 3–19.
35. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: www.ukrstat.gov.ua
36. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
37. Постанова Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481 “Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу криптовалют”. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>.
38. Про затвердження Змін до Положення про електронні гроші в Україні: Постанова Національного банку України від 11.09.2020 № 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0133500-20#Text>
39. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України №2346-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/print1511629903705701>.
40. Проценко А. Т. Правові основи обігу криптовалют в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. №. 37(3). С. 7-10.
41. Проценко А.Т. Правовий статус віртуальних валют: світовий досвід та українські реалії. Право і суспільство. 2016. № 2. С. 130–134.
42. Роз'яснення Національного банку України щодо правомірності використання в Україні “віртуальної валюти/криптовалюти” Bitcoin. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14>.

43. Рядінська В. (2016) Проблеми правового регулювання обігу криптовалют в Україні. Підприємництво, господарство і право. Київ. 190-195.
44. Савлук М. Електронні гроші: сутність та порівняльний аналіз якісних властивостей. Вісник Національного банку України. 2004. № 11. С. 10–14.
45. Самая твердая валюта BitCoin. URL: <http://moneynews.ru/Article/17893>.
46. Світ телекомунікації та інформатизації: матеріали Міжнародної науково-технічної конференції студентства Державного університету.
47. Статистика FinPuls. Ринок платіжних карток. URL: <http://finpuls.com/ua/banking/statistics>
48. Ситник І.П., Коротка А.П. Перспективи використання європейського досвіду функціонування платіжних систем в Україні. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. № 2(2). С. 80–85.
49. Сословський В.Г. Криптовалюти як система інвестиційних проектів. Вісник Університету банківської справи. 2017. №1. С. 103-107.
50. Чайковський Я.І. Банківські інновації: перспективи та загрози електронних банківських послуг. Світ фінансів. 2018. № 4. С. 121–136
51. Bitcoin Peer-To-Peer Digital Currency. URL: <http://bitcoin.io>.
52. Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0046>.
53. GDP (current US\$) World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>
54. MacDonald, T.J. Blockchains and the Boundaries of Self-Organized Economies: Predictions for the Future of Banking. URL: <http://ssrn.com/abstract=2749514>

55. Mack E. The Bitcoin Pizza Purchase that's Worth \$7 Million Today. URL: <http://www.forbes.com/sites/ericmack/2013/12/23/the-bitcoinpizza-purchase-thats-worth-7-million-today>

56. Swedbank (2019) Direktiva PSD2 i vidkrita bankivs'ka sfera [PSD2 Directive and Open Banking] Available at: URL: <https://www.swedbank.ee/about/about/baltic/newRegulations?language=RUS> (20 February 2020)

57. VIRTUAL CURRENCY SCHEMES. European Central Bank, 2012. URL: npc.ru/media/filelist/12.12.28_ECB_virtyalnaya_valuta.pdf.

58. World Payment Report 2018 BNP Paribas files. URL: <https://worldpaymentsreport.com/wp-content/uploads/sites/5/2018/10/World-Payments-Report-2018.pdf>

59. World's GDP Growth by Region Global Finance. URL: <https://www.gfmag.com/global-data/economic-data/economic-data-worlds-gdp-growth-by-region>

60. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031>

61. Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32000L0046>

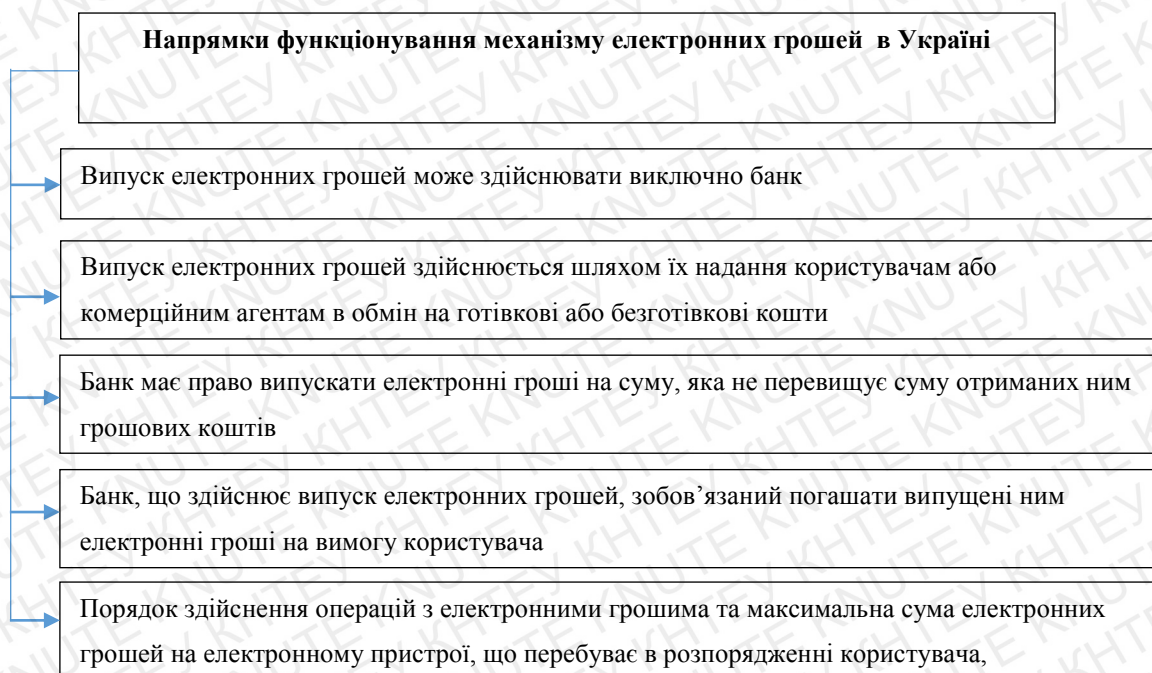

Рис. А.1 Напрямки функціонування механізму електронних грошей в Україні

Примітка: *складено автором на основі [1]

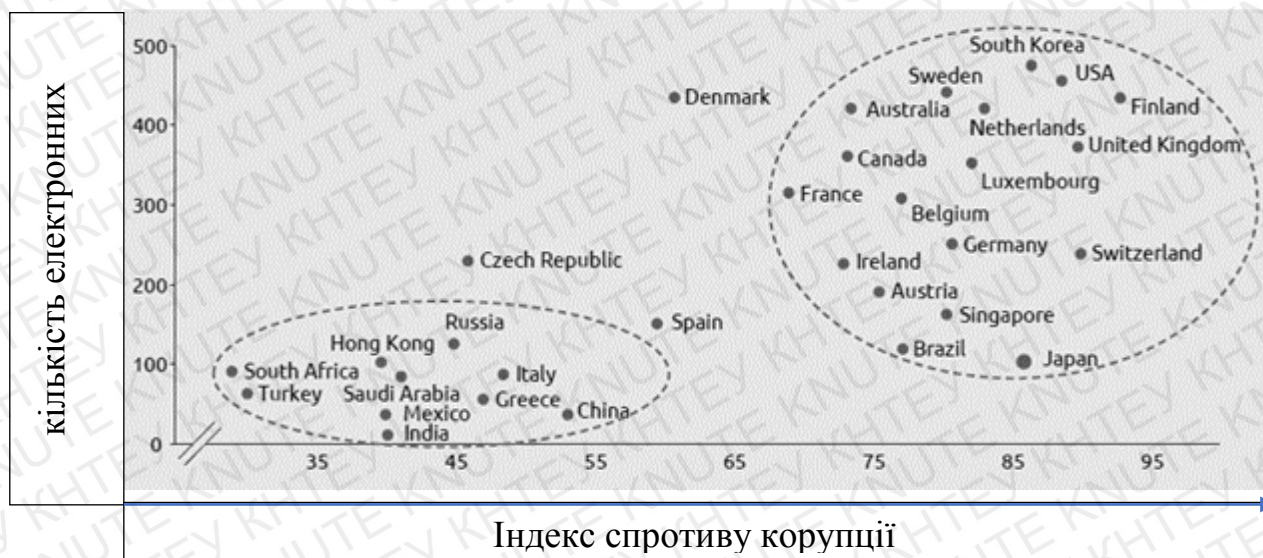

Рис. Б.1 Залежність між індексом спротиву корупції та кількістю електронних транзакцій на одиницю населення

Примітка: * складено за даними [29]

